
■ Varför sa man nej?

– En studie av skillnader mellan Sveriges 290 kommuner
i samband med EMU-folkomröstningen 2003¹

MATHIAS A. FÄRDIGH²

ABSTRACT

This study takes its starting-point in the Swedish referendum about a membership in the European monetary union. The purpose of the study is to explain the differences that became visible during the EMU-referendum, by thoroughly explore macro-factors and their importance to the voting against a membership at a municipal level. In earlier pursued research concerning voting behaviour and public opinion differences general explanations appear which work as an initial position for this study, the creation of three alternative explanation models and the macro factors to be tested. This study has a statistical design and its intention is to study macro-factors in the 290 municipalities of Sweden through collecting material from several sources. The material has been compiled to analytical aggregate data and will be analysed through bivariate- and multivariate regressions. The result shows that the differences that became visible concerning the EMU-referendum can be explained from economic factors and economic structural differences between the municipalities.

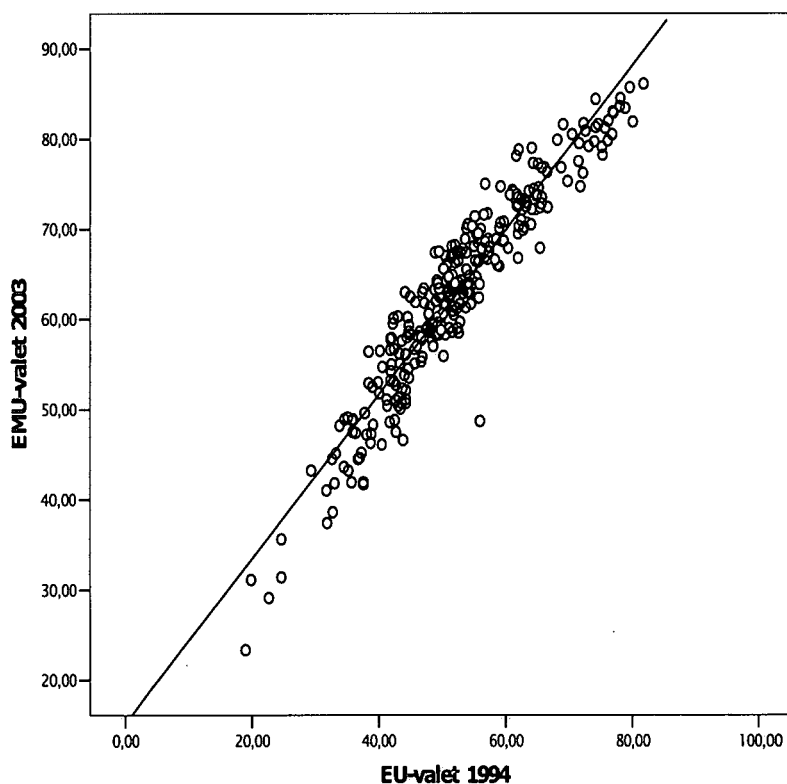
Introduktion

Det var inget tekniskt fel som man först trodde när man skulle åskådliggöra valresultatet av EMU-folkomröstningen i form av en blå-gul Sverigekarta mot slutet av valvakn i SVT.³ Hela kartan lyste gul sånär som på Stockholmsregionen varpå programledaren utbrister: "Det måste ha uppstått ett tekniskt fel!!?" Det som istället gjorde sig gällande vid denna tidpunkt var en Sverigekarta som, för många helt överraskande, tydligt visade svenska folkets nej till ett svenskt EMU-medlemskap på regional nivå.

Den svenska folkomröstningen den 14 september 2003 innebar ett kraftfullt nej till EMU. Jämfört med folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EU var närmare 10 procent av de svenska medborgare som röstade ja till EU 1994 negativt inställda

-
- 1 Artikeln är en omarbetad version av min magisteruppsats med originaltiteln *Att säga nej?* som examinerades vid den Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet VT-2004. Det är därför på sin plats att rikta ett tack till min handledare Maria Oskarson. Tack även till Sören Holmberg och Peter Esaiasson för värdefulla synpunkter och konstruktiv kritik.
 - 2 Fil. mag. Mathias A. Färdigh är verksam vid SOM-institutet, Göteborgs universitet.
 - 3 Blått representerade de valkretsar som röstade ja till ett svenskt medlemskap i EMU och gult representerade de valkretsar som röstade nej.

Figur 1. Andel nej-röster på kommunal nivå i EMU-omröstningen 2003 och EU-folkomröstningen 1994 i Sverige (procent).

Kommentar: Kommunerna Nykvarn och Knivsta är exkluderade från figuren. Nykvarn ingick i Södertälje kommun när EU-valet genomfördes och Knivsta kommun ingick i Uppsala kommun när EMU-valet genomfördes

till EMU nio år senare (Olshov 2003:11). En majoritet på 55,9 procent av väljarna röstade nej till EMU medan 42,0 procent röstade ja och 2,1 procent röstade blankt. Valdeltagandet blev 82,6 procent, vilket är 0,7 procentenheter lägre än vid EU-omröstningen 1994.⁴ Valresultatet i sig är i egentlig mening inte så särskilt anmärkningsvärt. Skillnaderna mellan nej- och ja-röstandet i landet som helhet befinner sig på 13,9 procentenheter. De största och kanske mest anmärkningsvärda skillnaderna blir istäl-

4 För att få en bättre uppfattning om valdeltagandet i folkomröstningen om EMU kan nämnas att vi hittills har genomfört fem riksstäckande folkomröstningar i Sverige, förutom den om EMU; 1922 *Rusdrycksförbud* (55,1); 1955 *Högertrafike* (53,2); 1957 *Tilläggs pension* (72,4); 1980 *Kärnkraft* (75,6) och som jag redan har nämnt 1994 *EU-medlemskap* (83,3) (Pettersson 2001:84). Se även Butler och Ranney (1994) s. 69-78 för jämförelser av folkomröstningar i Sverige och övriga Norden.

let tydliga om vi tittar på variationen i andelar ja- respektive nej-röster på kommunnivå. Då synliggörs plötsligt skillnader runt 62-63 procentenheter mellan kommuner med högst respektive lägst andelar ja- respektive nej-röster. Går vi tillbaks och tittar på skillnaderna mellan andelar ja- och nej-röster i EU-valet 1994 som ligger på ungefär samma nivå blir det uppenbart att de regionala skillnaderna i Sverige inte är ett nytt fenomen.

EMU – en folkomröstning med djupa regionala klyftor

Den svenska folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU genomförs vid ett för euroanhängarna illa valt tillfälle. Att stora EU-länder som Tyskland och Frankrike bryter mot stabilitetspakten och nonchalerar de mindre medlemsländernas protester reser flera frågetecken om hur valutaunionen skulle kunna fungera i praktiken.

Det som i efterhand bäst kan sammanfatta vår svenska EMU-folkomröstning är *oenighet, splittring och djupa regionala skillnader*. En analys av den svenska EMU-folkomröstningen visar ett Sverige med djupa regionala skillnader i hur andelen ja- och nej-röster fördelades mellan kommunerna. Strömsunds kommun som stod för det starkaste motståndet till ett svenskt medlemskap i EMU i landet med hela 86,1 procent nej-röster jämfört med Danderyds kommun där endast 23,3 procent av invånarna röstade nej till EMU synliggör en total skillnad i nej-röstandet mellan våra svenska kommuner på 62,8 procentenheter.⁵ Det är skillnaderna på kommunnivå som är denna studiens fokus. Bilden av Sverige som det jämlika landet där alla tycker relativt lika är en falsk och felaktig bild av vårt land. En korrekt bild av Sverige skulle istället vara ett land med djupa regionala skillnader. Skillnader där till exempel spridningen i andelen nej-röster i EMU-folkomröstningen kanske bara är *toppen* av ett *isberg* som när vi gräver oss djupare under ytan, snarare kan uppfattas som ett strukturellt mönster och omfatta en rad olika områden.

Det konkreta syftet med denna studie är att utifrån olika förklaringsansatser konstruera tre alternativa modeller och att utifrån de makrofaktorer som ingår i förklaringsmodellerna öka förståelsen för och förklara de skillnader som synliggjordes på kommunnivå i samband med folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU den 14 september 2003. Studien är avgränsad till att omfatta insamlat material och mått på de faktorer som uppfattas som relevanta för problemområdet och kan anses fruktbara att studera utifrån de alternativa förklaringsansatserna. Materialet är även avgränsat så till vida att de makrofaktorer som studeras, så långt det är möjligt, skall bygga på statistik som är insamlad under 2003. Således ligger avgränsningen i tiden i att de makrofaktorer som jag undersöker är mätbara på kommunnivå och under tidsperioden för folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU 2003.

⁵ Intressant att notera är att det i samband med EU-valet 1994 var samma kommuner som stod för den största variationen i andelen nej-röster (62,8 procentenheter). Valdeltagandet i samband med EMU-valet i Danderyds och Strömsunds kommun var 86,9 respektive 85,1 procent av det totala antalet röstberättigade kommuninvånare.

⁵ Ett samband mellan två variabler kan elaboreras genom att en tredje variabel förs in i analysen. Morris Rosenberg urskiljer i boken *The Logic of Survey Analysis* (1968) sex olika *tredje variabler*: yttre, komponent, mellanliggande, bakomliggande, undertryckande och förvrängande.

Studiens syfte ligger inte i att förklara skillnader av annan karaktär än de som synliggjordes i samband med EMU-valet och mellan våra svenska kommuner. Avsikten med studien är inte att undersöka och kartlägga den kausala kedja eller de kausala mekanismer som kan förklara skillnaderna på kommunnivå. Således har jag heller ingen avsikt med studien att mer utförligt, deskriptivt återge sambandets styrka eller och huruvida en s.k. ”tredje” variabel skulle förändra sambandet mellan den beroende variabeln och de oberoende variabler som ingår i mina tre förklaringsmodeller.⁶ Syftet med studien är istället att testa hur vissa makrofaktorer hänger ihop, att visa att det finns ett samband mellan dessa faktorer och variationen i nej-röstande som aggregat, samt att visa vilken eller vilka faktorer som har störst betydelse för studiens problem och huruvida denna makrofaktor/makrofaktorer kan fånga upp den regionala skillnaden.

Hur kan vi förstå och förklara våra regionala skillnader i Sverige?

Resultatet av EMU-folkomröstningen och variationen i röstandet på kommunnivå visar på ett tydligt sätt att invånarna i olika regioner tycker olika i frågan om att integreras ytterligare i den Europeiska unionen. Vi har ett EMU-valresultat som vi på ett eller annat sätt kan förhålla oss till, analysera och förklara. Vi vet att majoriteten av medborgarna i våra svenska kommuner sammantaget röstade nej i EMU-folkomröstningen, men vi har till exempel inga förklaringar till varför nej-alternativet endast fick 23,3 procent av rösterna i Danderyds kommun samtidigt som samma alternativ fick så många som 86,1 procent i Strömsunds kommun.

Tittar vi närmare på den forskning som bedrivits komparativt på EU:s medlemsländer och forskning runt den svenska väljarkåren och de förklaringar som lyfts fram i samband med studier av detta problemområde går förklaringarna att härleda till väldigt grundläggande teorier om vad som har betydelse för väljarnas röstningsbeteende på mikronivå.⁷ Svårigheterna ligger således inte i bristen på relevanta förklaringar till väljarnas beteende utan i försöken att fånga upp de skillnader som finns mellan kommuner och regioner genom att studera dem på mikronivå. Studier genomförda på mikronivå visar allt som oftast kvarvarande effekter av regionala skillnader.

Rational choice-teorin och ekonomisk röstning

I *Private Desires, Political Action* (1997) gör Michael Laver ett grundantagande för rational choice-teorins syn på individen:

Rational people are motivated by the urge to fulfill their desires. This very general definition requires more detailed specification when considered in con-

6 Ett samband mellan två variabler kan elaboreras genom att en tredje variabel förs in i analysen. Morris Rosenberg urskiljer i boken *The Logic of Survey Analysis* (1968) sex olika *tredje variabler*: yttre, komponent, mellanliggande, bakomliggande, undertryckande och förvrängande.

7 Se bl. a. Oskarson 1990:8,42, 67, Gilljam och Holmberg 1996:168-169,197, 200, 209-210, Todal Jenssen m.fl. 1998:313-314, Björklund 1996:24-25, 29, Kaltenthaler och Anderson 2001:144, 146-148, 150, Gabel, 1998:339, 351-352.

junction with our first serious assumption, which is that the objects of people's desires are in short supply (Laver 1997:18).

Rational choice-teorin utgår ifrån att individen ständigt strävar efter att uppnå mål eller delmål. Samtidigt konfronteras hon med en omvärld som på ett eller annat sätt möjliggör eller hindrar henne från att uppnå dessa mål. Individen befinner sig alltså i ett ständigt pågående val mellan lämpliga medel för att uppnå en rad olika mål. En rationell individ som står inför flera alternativ av lämpliga medel, som i sin tur bygger på individens verklighetsbild, väljer den strategi, och fattar de beslut som på det *effektivaste* sättet leder till att hon uppnår målet (Laver 1997:20).

Antagandet visar sig även vara rimligt utifrån aspekten ekonomiskt röstning och ekonomiska faktorerers betydelse för väljarnas röstningsbeslut. Kinder och Kiewets (1981) studier av amerikanskt väljarbeteende visar att amerikanska väljare låter sig påverkas av den kollektiva ekonomins tillstånd som väljaren befinner sig i (sociotropi) samtidigt som det finns en hel serie av studier som visar att relationen mellan röstning och personligt ekonomiskt välbefinnande (egotropi) är relativt svag. Makroekonomiska faktorer tycks ha en betydande inverkan på valresultatet som aggregat men det personliga ekonomiska tillståndet har en liten eller ingen effekt på det individuella röstningsbeslutet (Bengtsson 2002:43).⁸ Kinder och Kiewet som menar att det snarare är uppfattningen av nationens ekonomiska tillstånd än den personliga ekonomin som avgör hur man röstar hävdar att det är rationellt att rösta sociotropiskt och hänvisar i sitt rationalitetsargument dels till Anthony Downs (1957), som menar att det är irrationellt för väljarna att vara mycket välinformerade om politik, och dels till empiriska bevis för att väljarna är relativt oinformerade om vad som händer på den politiska arenan. Kinder och Kiewet menar att sociotropiskt röstande inte ställer oresonabla informationskrav på väljarna eftersom det räcker att ha en övergripande bild av hur ekonomin utvecklas och vilka de största problemen är (Kinder och Kiewet 1981:156). På samma sätt visar forskning att väljarnas relativt oklara uppfattning om specifika ekonomiska mått inte har så stor betydelse eftersom deras övergripande perception av konjunkturförändringar är god och att det är denna uppfattning som har betydelse i val (Bengtsson 2002:45).

I den vallokalsundersökning som SVT genomförde i samband med det svenska EMU-valet uppgav bland annat majoriteten av de svars personer som ser sig själv som *arbetare* att den egna ekonomin var mycket betydelsefull för deras röstningsbeslut (51 procent).⁹ På samma sätt gick det även att se att både de svars personer som uppgivit att de röstade nej till EMU och de som uppgivit att de röstade ja till EMU såg den personliga ekonomin som betydelsefull för sitt röstningsbeslut (46 respektive 34 procent). När det gällde vilka frågor som väljarna uppfattar som viktiga i samband med EMU-valet placerade de som röstade ja till EMU den svenska ekonomin som den tredje viktigaste frågan i jämförelse med dem som röstade nej som placerade samma fråga på femte plats (53 respektive 56 procent) (Holmberg, SVT-Valu 2003).¹⁰ Detta

8 Se till exempel Campbell m.fl. (1960), Kinder och Kiewet (1981) Holmberg (1984).

9 SVT:s Vallokalsundersökning bygger på 10 731 enkätsvar från väljare utanför 80 vallokaler och 40 postlokaler. Resultaten är vägda för EMU-röst.

10 Resultaten visar andelen svars personer som svarat *mycket stor betydelse* för röstningsbeslutet för respektive fråga.

talar för att *både* omgivningens ekonomiska situation och den egna ekonomin har betydelse för röstningsbeslutet när det gäller folkomröstningen om EMU i Sverige. Utifrån det material och de analysenheter som omfattas i denna studie finns inga förutsättningar att avgöra huruvida eventuellt funna samband skulle innebära bevis för att enskilda väljare rationellt överväger ekonomiska faktorer som berör den personliga ekonomin när de röstat i EMU-folkomröstningen.

Annan forskning visar att väljarna bildar sin uppfattning utifrån mikrobevis, att bilden av nationens ekonomiska framgång eller misslyckanden avspeglar sig i den egna vardagen. Stiger till exempel priserna på matvaror märker väljarna av detta i de dagliga inköpen, stiger arbetslösheten är det troligt att de flesta väljare på ett eller annat sätt märker av detta i sin omgivning. Även människor som inte har kunskap om BNP-nivån, exakt hur hög arbetslösheten är eller inte kan tolka ett prisindex, förväntas därför märka av vad som händer i vardagen och vilka direkta effekter det får (Paldam 1981:188f). Downs hävdar istället att väljarna skapar sin bild genom andra informationskällor än mikrobevis eller detaljerad information om makroekonomiska faktorer. Vilket innebär att väljarna förenklar genom att använda sig av till exempel partiidentifikation, information från lobbygrupper och experter när de fattar sina röstningsbeslut. Således har människors okunnighet om specifika ekonomiska mått inte så stor betydelse. Väljarna kan enligt detta resonemang trots bristande kunskaper om sin politiska och ekonomiska omgivning fatta rationella politiska beslut (Bengtsson 2002:46).

Att rösta retrospektivt

Av antagandet att det finns ett aggregerat samband mellan faktorer i kommunen före EMU-valet och väljarnas röstningsbeteende följer bland annat att väljarna i kommunerna röstar retrospektivt – utvärderar vad det svenska medlemskapet i EU har resulterat i och baserar sitt beslut på den informationen.

Hur kan vi närmare förklara det retrospektiva röstande som till exempel kan antas ske i förhållande till den ekonomiska utvecklingen i kommunen? Ansvarshypotesen som oftast används som utgångspunkt klargör överhuvudtaget inte några skäl till att väljarna förmodas vara retrospektiva i sitt röstningsbeteende utan anger bara hur sambandet antas se ut. Hypotesen är därför i egentlig mening inte knuten till Downs, trots att det oftast är honom som forskare av röstning utifrån ekonomiska aspekter kortfattat hänvisar till. Downs är inte den enda forskare som menar att väljarna röstar retrospektivt och som teoretiskt redogör för hur beslutsprocessen går till. V.O. Key har i *The Responsible Electorate* (1966) utvecklat ytterligare en klassisk inriktning. Denna studie baserar sig till skillnad från Downs på ett empiriskt material vilket även en senare studie av Morris Fiorina gör. I *Retrospective Voting in American Elections* (1981) prövar Fiorina giltigheten i Downs och Keys tidigare resonemang runt retrospektivitet och kommer fram till något annorlunda slutsatser än de två föregångarna.¹¹

11 För en mer utförlig och fördjupad diskussion kring och i detta ämne kan med fördel Åsa Bengtssons kapitel *Retrospektivitet och ekonomisk röstning: Tre förklaringsmodeller* (1999) i *Occasional Papers Series*, Nr 13 läsas.

Downs – rationella väljare

Anthony Downs *An Economic Theory of Democracy* (1957) är det klassiska verk som genomgående har använts som teoretisk utgångspunkt i studier av ekonomisk röstning. Downs teori om rationella val är starkt påverkad av nationalekonomiska nyttomaximeringsteorier. Teorins grundantaganden bygger på väljaren som en rationell aktör som röstar enligt den *individuella* nytta hon kan förväntas få av regeringens aktiviteter. Resultatet av ett sådant grundantagande är en väljare som belönar regeringar med sin röst om de skapar en positiv utveckling och som straffar regeringar genom att rösta på oppositionen om utvecklingen är negativ:

In our model, the relationship is derived from the axiom that citizens act rationally in politics. This axiom implies that each citizen casts his vote for the party he believes will provide him with more benefits than the other... Rational men are not interested in policies *per se* but in their own utility incomes (Downs 1957:36,42).

Enligt Downs inser dock väljarna att det är betydligt klokare att grunda sin förutsägelse av partiernas framtida aktiviteter på reella fakta än på partiernas löften.¹² Den rationella väljarens strategi blir därför att utgå från att den sittande regeringen kommer att ge samma nyttoinkomst på ett liknande sätt även under den kommande mandatperioden (Downs 1957:40). För att göra det möjligt att jämföra olika alternativ bedömer väljarna i nästa steg vilken den hypotetiska nyttoinkomsten skulle ha varit om det hade varit oppositionen som hade suttit vid makten under samma period. Resultatet blir utifrån denna bedömning att väljaren lägger sin röst på det regeringsalternativ som enligt beräkningen ger den högsta nyttoinkomsten (Downs 1957:36-50).

Resonemanget om rationellt val förutsätter alltså att alla väljare omprövar sitt röstningsbeslut inför varje val och gör en rationell kalkyl av det ekonomiska och politiska läget. I detta sammanhang blir det således aktuellt att ställa sig frågan om detta antagande verkligen är en korrekt beskrivning av verkligheten. Vissa forskare hävdar att svaret på den frågan är att detta resonemang inte håller fullt ut, utan får snarare ses som en av ansvarshypotesens svagheter.¹³ De menar att studier av väljarbeteende tvärtom har visat att en stor del av väljarkåren snarare är trogen sitt parti genom att i val efter val rösta på samma parti. Med utgångspunkt från empiriska observationer av väljarkårens stabilitet har det utvecklats teorier som snarare betonar den sociala omgivningens betydelse för hela väljargruppens beteende (Bengtsson 2002:13f).¹⁴ Samtidigt behöver inte väljarnas partitrogenhet vara detsamma som att ansvarshypotesen

12 När det gäller Sverige och svenska partier precis som många andra europeiska länder och partier, uppfyller de flesta partier sina vallöften, så i egentlig mening skall man vara försiktig när man hävdar att människor grundar sina beslut på reella fakta istället för på vallöften.

13 En annan svaghet som Downs har kritiserats för är rational choice-modellens oförmåga att förklara varför väljarna överhuvudtaget röstar då den enskilde väljarens röst har en minimal betydelse för valresultatet. Detta problem har av vissa kallats för *The paradox that ate rational choice* (se bl. a. Laver 1997:91-98). Även om Downs antaganden ofta kritiserats för att vara för enkla, bör vi erinra oss hans eget råd: "teoretiska modeller bör i första hand prövas utifrån riktigheten av sina förutsägelser snarare än utifrån realismen i sina antaganden" (Hauge, Harrop och Breslin 2000:278).

14 Se bl. a. Matthew J. Burbank (1997).

är skjuten i sank och inte håller full ut. Man skulle istället kunna hävda att detta snarare är ett tecken på något så enkelt som att väljarna omprövar sitt röstningsbeslut och helt enkelt kommer fram till samma slutsats.

För Downs rationella väljare fungerar med andra ord det förflutna som en guide till den politik som partierna kommer att implementera i framtiden. Applicerar vi denna förklaringsmodell till mitt forskningsproblem blir således resultatet att väljarna utgår ifrån en rad olika faktorer när de gör sin bedömning av vad ett medlemskap i EMU kan ge för nyttoinkomster. Hur har till exempel medlemskapet i EU påverkat makrofaktorer som i sin tur bidragit till att öka eller minska nyttoinkomsten? Väljarnas bedömning omfattar en rad olika faktorer i kommunen som påverkar röstningsbeslutet i olika stor omfattning. Är väljarna i Strömsunds kommun av den uppfattning att EMU-valet kommer att leda till en negativ utveckling av dessa faktorer och i slutändan en försämring av nyttoinkomsten leder detta till ett negativt utfall och vice versa.¹⁵

Key – ansvarsfulla väljare

Valdimer O. Key presenterade i *The Responsible Electorate* (1966) en annorlunda slutsats angående väljarnas retrospektivitet, baserad på ett empiriskt material hämtat från USA och en amerikansk kontext. Han hävdade precis som Downs att väljarna använder sig av det resultat som regeringsinnehavarna har uppnått under den föregående mandatperioden för att bestämma hur de skall rösta i det aktuella valet. Key menar dock att avsikterna bakom väljarnas retrospektiva beteende skiljer sig från Downs genom att det inte har några andra politiska implikationer än ett generellt accepterande eller förnekande av regeringsinnehavarnas kompetens. Vilka handlingsprogram politikerna följer är deras problem, vad de åstadkommer är väljarnas. Det handlar alltså enligt Key om ett rent belöna eller bestraffa beteende där väljarna använder det som regeringen hittills har presterat som en indikator på regeringens bedömningsförmåga och kompetens (Key 1966:61).

Skillnaden mellan Keys och Downs teorier har därmed inte sin grund i själva röstningsbeteendet utan i vilka avsikter som ligger bakom väljarnas röstningsbeteende. I bådas teoretiska världar ser väljarna bakåt för att kunna bestämma sig för hur de skall rösta. Men när Keys väljare ser bakåt för att kunna göra en bedömning av regeringens kompetens, använder Downs rationella väljare av den retrospektiva blicken för att nå ett kostnadseffektivt sätt att rösta prospektivt, d.v.s. för att kunna förutsäga framtida händelser (Bengtsson 2002:16ff).

Fiorina – retrospektivitet av ett senare slag

Morris Fiorinas bok *Retrospective Voting in American Elections* publicerades 1981, omkring tjugo år efter Keys och Downs teorier. Fiorina studerar i stort sett samma frå-

15 Detta resonemang förs utifrån en ekonomiskt rationell förklaringsansats och är en förenkling av en betydligt mer komplicerad process som innefattar en rad andra faktorer som har betydelse för vilket alternativ väljaren bestämmer sig för att rösta på, se till exempel Staffan Kumlins *The Personal & The Political* (2002:46-47, 51-54 och 179-208).

gor som de båda föregångarna. Men eftersom Fiorina är betydligt mer empiriskt orienterad än Downs och betydligt utförligare än Key blir det samtidigt svårt att dra paralleller och att göra jämförelser dem emellan. Fiorina gör emellertid försök att knyta an till Downs och Keys olika teorier om retrospektivt röstande och kommer fram till att det även finns andra faktorer som påverkar väljarna när de gör sina val. Fiorina menar att förväntningar på framtiden har en stor inverkan på den amerikanska väljarkåren. Han menar dock att de framtida förväntningarna grundar sig i direkt upplevda och uppfattade händelser, alltså är det indirekt ett retrospektivt perspektiv (Fiorina 1981:197f). Det är också genom att föra detta resonemang han vill knyta an till Downs åsikt att väljarna använder det förflutna för att kunna göra en bedömning om framtiden. Fiorina finner å andra sidan relativt starka bevis för att väljarna, precis som Key hävdar, är mer intresserade av politikens praktiska utfall än av hur det uppnås (Fiorina 1981:195).

Hur väljarna reagerar på ekonomiska faktorer är något som inte de olika modellerna tar upp. För att bilda sig en uppfattning när det gäller ekonomi som specifik faktor och dess betydelser för de val väljarna gör ur ett retrospektivt perspektiv får man istället gå vidare och titta på den retrospektiva röstningsmodell som Gerald Kramer (1971) har formulerat. Denna modell består av tre relaterade delhypoteser som bygger på att röstning som sker utifrån ekonomi är: (i) *retrospektiv*, (ii) *regeringsorienterad*, och (iii) *baserad på resultatet av den konkreta ekonomiska politiken*. Sammanfattar man Kramers tre hypoteser innebär detta att väljarna ger starkare stöd åt regeringspartiets kandidater när valet föregås av en period med ekonomisk framgång än då konjunkturen har varit dålig, vilket i princip är detsamma som Downs ansvarshypotes men uttryckt mer detaljerat (Bengtsson 2002:20).

Den sociala kontextens betydelse för röstningsbeteendet

Den kontext som väljarna befinner sig i har stor betydelse och stort inflytande på utformningen av deras partipreferenser. De frågor och problem som berör och engagerar en viss samhällsgrupp har betydelse för de politiska preferenser som präglar gruppen och individen i fråga. Eftersom den sociala kontext som individen befinner sig i tenderar att vara stabil uppvisar partipreferenser och röstningsbeteende vanligtvis ett mönster som motsvarar mönstret i den sociala omgivningen (Bengtsson 2002:14).

Den sociala kontextens betydelse för väljarnas beteende har konstaterats av många forskare. Ett exempel är partiidentifikationsmodellen som fick sitt genomslag i *The American Voter* (1960). Denna förklaringsmodell som utgår från ett amerikanskt val- och partisystem och att väljarnas omgivning formar de politiska värderingarna. Dessa värderingar utvecklas till en så kallad partiidentifikation som i nästa steg har stor, dock inte definitivt, inverkan på hur väljarna röstar.¹⁶

En förklaringsmodell med liknande utgångspunkt men utvecklad utifrån en europeisk kontext är den som Lipset och Rokkan presenterar i *Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments* (1967). Lipset och Rokkan menar att vårt politiska bete-

16 Det framgår väldigt tydligt att partiidentifikationsmodellen som presenteras i *The American Voter* är anpassad till en politisk kontext med två partier vars politiska budskap och inriktning kraftigt kan variera.

ende har formats utifrån fyra klyftor i samhället vilka härstammar från den nationella och industriella revolutionen. Den nationella revolutionen resulterade dels i klyftan mellan strävan efter en centraliserad nation och motståndet från etniska, språkliga och religiösa minoriteter, dels i den mellan nationalstatens starka inflytande och kyrkans historiska privilegier. Den industriella revolutionen resulterade i sin tur dels i klyftan mellan jordägarna och den industriella sektorn, dels i den mellan kapitalägare och arbetare. De fyra klyftorna har till stor del präglat det europeiska politiska livet och skapat ett *fruset* d.v.s. stabilt väljarbeteende och partisystem (Lipset och Rokkan 1967:1-64).

Precis som Downs teori om rationella väljare har dessa förklaringsmodeller sina svagheter. Downs förutsätter att väljarna är rationella, kritiskt tänkande varelser, vilket enligt vissa forskare borde leda till en rörlig väljarkår. Campbell m.fl. och Lipset och Rokkan förutsätter istället att omgivningen styr väljarnas beteende, vilket tvärtom leder till en stabil väljarkår. Verkligheten verkar befinna sig någonstans mittemellan. Det har visat sig att en relativt stor andel av väljarna, 15-25 procent i ett genomsnittligt västligt demokratiskt val, byter parti mellan valen. Denna rörlighet kan inte fullt ut förklaras med hjälp av partiidentifikationsmodellen (Bengtsson 2002:15). Jag skulle snarare vilja hävda att dessa två förklaringar kompletterar varandra.

Johan Galtungs – centrum–periferiteori

Den norska fredsforskaren Johan Galtungs teorier om förhållandet mellan centrum – periferi är den teori som man på ett eller annat sätt relaterar till som teoretisk utgångspunkt i studier av regionala skillnader och väljarbeteende utifrån ett sociokulturellt perspektiv.¹⁷

Johan Galtung utvecklade en teori för att kunna klargöra sambandet mellan en människas sociala position och hennes utrikespolitiska orientering. För att kunna klassificera dessa sociala positioner delar Galtung in samhället i tre skilda delar: (i) *en beslutsfattande kärna*; denna är omgiven av (ii) *den sociala strukturens centrum*, som i sin tur är omgiven av (iii) *periferin*. Den sociala strukturens centrum bygger enligt Galtung på positioner som är eftertraktade eftersom dessa likställs med hög social status och premieras i form av belöningar och prestige. Periferin bygger istället på positioner som är betydligt mindre eftertraktade och som istället likställs med låg social status (Galtung 1964:207f).¹⁸

Galtungs centrum–periferiteori har precis som andra teorier kritiserats av olika anledningar och den kritik som främst riktas mot han teorier är att de är väldigt allmän- giltiga och att de omfattar det mesta i samhället, vilket snarare leder till att komplicera än att klargöra forskningsproblem som berör sociala strukturer (Todal Jenssen m.fl.

17 Se bl. a. Johan Galtungs *Verdiorientering og social posisjon* (1961) och *Foreign Policy Opinion as a Functional of Social Position* (1964).

18 Galtung använder den sociala positionen i samhället för att mäta motsatsförhållandet mellan centrum och periferi. För att mäta social position används ett index bestående av åtta olika dimensioner; *köen, ålder, utbildning, inkomst, sysselsättningsområde, sysselsättningssektor, ekologiskt läge* och *geografiskt läge*. De olika dimensionerna är dikotomier och ges ett värde mellan 0 till 1. Indexet har ett maxvärde på 8 och ett minivärde på 0. Individer med höga indexpoäng räknas till centrum och vice versa (Galtung 1964:217).

1998:173). Annan kritik som riktats mot Galtung är centrum–periferiteorins väldigt elitistiska utformning där det är kvinnan som uteslutande befinner sig i motsatsförhållande till ”centrum” (Gilljam och Holmberg 1996:173). Eller att de inte endast är elitistiska utifrån ett kvinnligt perspektiv, utan snarare elitistisk i sin helhet om man ser till grundantagandet om centrum som driver utvecklingen framåt. En annan viktig aspekt när det gäller Galtungs teorier om motsatsförhållandet mellan centrum – periferi är huruvida dess mekanismer någonsin har genomgått empirisk prövning. En relevant och viktig fråga som följer av detta är således om inte Galtungs centrum–periferiteori snarare skall uppfattas som en tolkningsmodell än som allmängiltig förklaringsmodell?

Galtung utgår från att nya idéer uppkommer i centrum eller importerats dit genom internationella relationer. Dessa idéer sprids sedan vidare till periferin. Utgångspunkten för teorin påminner om sociologerna Lazarsfeld och Katz (1964) tvåstegshypotes som bygger på att personer som befinner sig i centrum får idéer, vilka förs vidare ut till periferin. Det tar tid för idéerna att ta sig från centrum och nå ut till periferin och att dessa, när de väl nått fram, möts av ett starkt motstånd från periferin i sin strävan efter att bibehålla *status quo*. Periferins motstånd mot de nya idéerna minskar och försvinner slutligen helt, allteftersom de implementeras i samhället. Denna process av idéskapande är enligt Galtung en process som ständigt pågår. När en idé väl börjat få fäste i periferin så har redan centrum kläckt nya idéer som förs ut till, och möts av motstånd från periferin.

Galtung lyfter även fram brister med denna förklaringsmodell. Han menar att det helt enkelt inte går att utifrån denna modell slå fast att periferin alltid anammar centrum och dess idéer. På samma sätt menar Galtung att det heller inte alltid är så att periferin strävar efter att uppnå och bibehålla status quo (Galtung 1964:210).

En annan tänkbar modell som Galtung presenterar bygger istället på att periferin saknar nödvändig information om olika politiska alternativ. Individerna i periferin kompenserar denna brist på information med grundläggande moral. Denna grundläggande moral har sitt ursprung i ett starkt religiöst tänkande och i en stark ideologisk medvetenhet. Det är detta som enligt Galtung kan användas till att motivera periferins försvarande av status quo. Individerna som befinner sig i periferin kännetecknas även av ett absolutistiskt tänkande och individerna i centrum av ett gradualistiskt tänkande. Detta medför enligt Galtung att personer i periferin kommer att ändra åsikt radikalt, när de väl ändrar uppfattning i olika frågor och att flera idéer och uppfattningar om samma fråga kan existera samtidigt hos individerna i centrum. Med tiden kommer dock vissa idéer att försvagas och försvinna helt medan andra idéer och uppfattningar stärks, samtidigt som det hela tiden uppkommer nya idéer som utmanar de gamla (Galtung 1964:212).

Galtung argumenterar för att dessa två modeller fungerar bäst när man kombinerar dem. Det som då framträder är ett centrum bestående av högutbildade personer med *topdog-positioner* och hög social rang bosatta i städerna. Dessa personer har genom sin höga utbildning och att de ofta reser utomlands, omfattande och kontinuerliga kontakter med omvärlden. Bilden av periferin kännetecknas således tvärtom av lågutbildade personer med *underdog-positioner* och låg social rang bosatta på landsbygden.

Dessa personer innehar låga positioner i samhället och blygsamma kunskaper om omvärlden (Galtung 1964:215).

Centrum–periferiteori – en vidareutveckling

Flera forskare har arbetat vidare med Galtungs teorier om förhållandet mellan centrum och periferi. Enligt Stein Rokkan (1975) är centrum när det gäller norska förhållanden, geografiskt placerat i huvudstaden och det centrala Østlandsområdet. De mest typiska periferierna är enligt Rokkan den klasspolariserade periferin i Nordnorge och den kulturella periferin på Vestlandet (Bjørklund 1999:289). I grova drag innehåller Rokkans centrum – periferibegrepp fyra komponenter – geografisk, social, kulturell och institutionell. Centrum är en urbaniserad maktelit med kontroll över de politiska och administrativa institutionerna. Centrum består således av en geografiskt centralt placerad social elit som med utgångspunkt i de centrala institutionerna är nationsbyggande. Centrum genererar normer och regler som skapar en nationell identitet, vilket möter motstånd från periferin.

Tor Bjørklund har också vidareutvecklat Galtungs centrum – periferiteori i sina analyser av EU-folkomröstningarna i Norge, Sverige och Finland. Där han bland annat kommer fram till att dessa länder präglas av regionala skillnader i form av en Nord-Syd dimension (Bjørklund 1996:24). De mest EU-skeptiska personerna fanns i norr på landsbygden och det starkaste stödet för EU var i Sverige och Finland koncentrerat runt ländernas tre största städer och i Norge koncentrerat till Oslo. Bjørklunds analys visar att Norge hade större skillnader mellan centrum och periferi än Sverige, vilket han förklarar med att det i Norge fanns ett kompakt motstånd gentemot EU hos jordbrukarna och fiskarna. Medan det i Sverige var tvärtom, här hade jordbrukarna en positiv inställning till EU. En tänkbar förklaring till skillnaden är enligt Bjørklund att Norge har stora regionala stöd som helt enkelt riskerade att försvinna vid ett EU-inträde (Bjørklund 1996:25). En annan tänkbar förklaring skulle kunna vara avståndet mellan periferin och makten, att det geografiska avståndet är sammankopplat med en känsla av maktlöshet. Periferin ser en uppenbar risk för att bli än mer marginaliserade vid ett EU-medlemskap (Bjørklund 1996:26).

Galtungs teorier om social status har även varit viktiga för att förklara varför de norska väljarna röstar som de gör i EU-frågor. Bjørklund lyfter fram utbildning och inkomst som förklaringsfaktorer till varför norrmännen röstade som de gjorde i folkomröstningen om ett norskt EU-medlemskap 1994, att utbildning och inkomst ökade sannolikheten för att väljarna skulle rösta för ett EU-medlemskap – även i de yttre regionerna (Bjørklund 1996:29). Han menar att detta skulle tala för att väljarna helt enkelt röstar utifrån vad som gynnar dem bäst, att fiskare och jordbrukare skulle tjäna på att Norge inte gick med i EU.¹⁹

Todal Jenssen och Valens (1995) analyser av aggregatdata med utgångspunkt i 435 norska kommuner visar att traditionella skiljelinjer mellan centrum och periferi har kompletterats av nya skiljelinjer med betydelse för EU-folkomröstningen i Norge.

19 Jämför till exempel med de resultat som Todal Jenssen och Henry Valen (1995) kommer fram till i *Brussel midt imot*.

Motståndet var starkast i Nordnorge, hos de traditionella *motkulturerna* och arbetare i primärsektorn. Kvinnorna och de offentliganställda röstade nej i betydligt högre utsträckning än andra grupper. De största politiska partierna tog en relativt klar ställning i EU-frågan och resultaten visar att korrelationen mellan partiidentifikation och röstningsbeslutet i EU-valet är hög (Todal Jenssen och Valen 1995:162).

Tre förklaringsmodeller

Det finns följaktligen olika alternativa förklaringsansatser som utifrån olika synsätt kan fungera till att förklara de regionala skillnader som synliggjordes i samband med EMU-folkomröstningen 2003. Förklaringsansatserna är ur ett teoretiskt perspektiv urskiljbara men är i praktiken sammanfogade med varandra. Modellerna syftar till att strukturera de olika förklaringsansatserna till teoretiskt definierbara och empiriskt forskningsbara kategorier av faktorer.

Den ekonomiskt rationella förklaringsmodellen

Den första förklaringsansatsen som jag har valt att kalla för den ekonomiskt rationella förklaringen tar sin teoretiska utgångspunkt i rational choice och Downs teorier om den rationella väljarkåren. Ansatsen bidrar med att förklara de regionala skillnaderna utifrån makroekonomiska faktorer och dess inverkan på valresultatet som aggregat.

Förklaringsmodellens fokusering på ekonomiska faktorer och möjligheterna att utifrån dem förklara regionala skillnader grundar sig på de forskningsresultat som bland annat Kinder och Kiewet (1981) kommit fram till (Kinder och Kiewet 1981:156). När det gäller hur väljarna bildar sig en uppfattning och inhämtar kunskap om specifika ekonomiska mått tar modellen både sin utgångspunkt i Downs teorier och studier genomförda av Paldam (1981).

Att en kombination av Downs och Paldams teorier är att föredra visar bland annat resultaten av den studie av danska väljare som genomfördes under åren 1990-1993. Väljarna har två informationskanaler för att skapa sin uppfattning om det ekonomiska läget, dels mikrobevisen och dels den information om makrobevisen som når dem genom opinionsbildare och journalister. Resultaten visar även att väljarnas kunskaper om ekonomi ökar före ett val vilket förklaras av det faktum att väljarna när de förbereder sig för att rösta tar till sig mer av den information som finns tillgänglig genom massmedia (Paldam och Nannestad (2000:370f).

Utgångspunkten när det gäller *vilka* ekonomiska faktorer som väljarna reagerar på tar modellen utifrån tidigare studier av ekonomisk röstning som har studerat arbetslöshet och BNP. Utifrån det forskningsproblem som denna studie är inriktad på har jag valt att studera BRP istället för BNP. Både arbetslösheten och BNP har varit de nationalekonomiska faktorer som visat starkast samband med förändringar i valresultaten och kan anses som fruktbara att undersöka eftersom det borde vara relativt enkelt för väljarna att utvärdera åtminstone en del av de direkta effekter som uppkommer vid nivåförändringar i de två variablerna (Bengtsson 2002:48). Valet att undersöka BRP istället för BNP grundar sig på studiens utformning. Eftersom forsknings-

problemet är av den karaktär att det är variationen i ett valresultat och regionala skillnader i ett land som undersöks uppstår det svårigheter med att mäta och jämföra förändringar i BNP. Måttet BRP varierar istället mellan de olika regionerna och kan på så vis jämföras genom att mätas vid ett och samma tillfälle och ger en samlad bild av regionernas ekonomiska tillstånd. Förutom att undersöka arbetslöshet och BRP har jag valt att även ta med en faktor som mäter effekten av att kommunen får ekonomiska bidrag från EU och en faktor som mäter den genomsnittliga inkomstvariationen mellan kommunerna. EU-bidragets faktor har jag tagit med i förklaringsmodellen eftersom det i samband med EU-folkomröstningen i Norge visat sig finnas ett kompakt motstånd mot ett EU-medlemskap hos fiskare och jordbrukare vilket förklaras med att de stora regionala stöd som fiskarna och jordbrukarna får från norska staten riskerade att försvinna vid ett EU-inträde (Bjørklund 1996:25). Får svenska kommuner omfattande EU-bidrag borde således de uppfattas som något positivt vilket skulle kunna påverka röstningsbesluten i kommunerna. Anledningen till att jag avser att studera den genomsnittliga inkomstvariationen mellan kommunerna är att det trots alla studier som visar att relationen mellan röstning och personligt ekonomiskt välbefinnande är mycket svag finns studier som stödjer den egotropiska tesen. Butler och Stokes (1969) fann i sin studie av brittiska väljare att den personliga ekonomiska situationen påverkar röstningsbeslutet. På samma sätt kan vi se indikatorer på att så även är fallet när det gäller betydelsen av personlig ekonomisk situation för röstningsbeslutet i samband med folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU.²⁰

Den sociostrukturella förklaringsmodellen

Nästa förklaringsansats som jag har valt att kalla för den sociostrukturella förklaringen tar sin teoretiska utgångspunkt i Johan Galtungs teorier om förhållandet mellan centrum och periferi. Modellens fokus är fastställt på den omgivning som väljarna befinner sig i och vilken betydelse sociala och strukturella faktorer har för regionala skillnader och valresultat som aggregat.

Den sociostrukturella förklaringsansatsen utgår således inte från att väljarkåren bildar sig en uppfattning om faktorer genom ekonomiska mikro- eller makrobevis. Istället är det den sociostrukturella *omgivning* som väljarkåren befinner sig i som påverkar dem och får betydelse för i det här fallet variationen i nej-röstandet på kommunnivå.

Utgångspunkten för vilka sociostrukturella faktorer som ingår som studieenheter i modellen är forskning som visat att sociostrukturella faktorer har betydelse för röstningsbeteendet. Tor Bjørklunds (1996) studier av EU-folkomröstningarna i Norge, Sverige och Finland visar att de mest EU-skeptiska personerna befinner sig i norr på landsbygden och att det starkaste stödet för EU återfinns centrerat i och runt storstäderna och menar att skillnaderna i första hand beror på faktorer som utbildning och inkomst (Bjørklund 1996:24f). Todal Jenssen m.fl. (1998) har också studerat EU-folkomröstningarna i Norge, Sverige och Finland och argumenterar för att faktorer

²⁰ Se den vallokalsundersökning som SVT genomförde i samband med EMU-valet och som jag refererar till i avsnittet *Rational choice teori och ekonomiseröstning*.

som kön, ålder, utbildning och anställningssektor kan bidra till att tydliggöra skillnader mellan centrum och periferi (Todal Jenssen 1998:171).

Jag har valt ut fem faktorer som på ett tydligt sätt synliggör sociostrukturella skillnader mellan centrum och periferi som skall ingå i förklaringsmodellen. Den första är utbildning vilket tidigare forskning visat är en nyckelfaktor när man diskuterar nya värderingar och kognitiv kompetens hos yngre väljare (Todal Jenssen m.fl. 1998:172). Nästa två faktorer som jag har valt ut är näringsgren och företagsklimat. Näringsgren har visat sig ha betydelse för den regionala ekonomin. Den starka koncentrationen av tjänsteverksamhet och IT medför ökad tillväxt i storstadsregionerna, koncentrationen av mer traditionell tillverkningsindustri till andra delar av landet har gett en motsatt effekt av den regionala ekonomin (Todal Jenssen m.fl. 1998:172). Företagsklimatsfaktorn ger ett mer allmänt mått på skillnader i näringsstruktur mellan olika kommuner. Båda faktorerna är även betydelsefulla för att förklara variationen i nej-röstandet mellan våra regioner utifrån social och ekonomisk gruppstillhörighet. Gilljam och Holmbergs (1996) resultat visar bland annat att faktorer som klasstillhörighet, geografisk hemvist har effekt på röstningsbeteendet i EU-valet 1994 på samma sätt menar de att yrkesgruppstillhörighet är den viktigaste socioekonomiska faktorn när det gäller att förklara svenska väljares val av parti (Gilljam och Holmberg 1996:207ff).

Resterande faktorer som ingår i förklaringsmodellen grundar sig på forskningsresultat som visar att geografiska faktorer har betydelse för röstningsbeteende (Todal Jenssen m.fl. (1998:186ff). Den första är in-/utflyttning och den andra är invånardensitet. De två faktorerna visar vilken betydelse in- och utflyttning har för skillnaderna i nej-röster mellan regionerna och huruvida det faktum att kommunerna har en hög respektive låg befolkningstäthet kan bidra med att förklara skillnaderna i nej-röstande mellan regionerna.

Den sociokulturella förklaringsmodellen

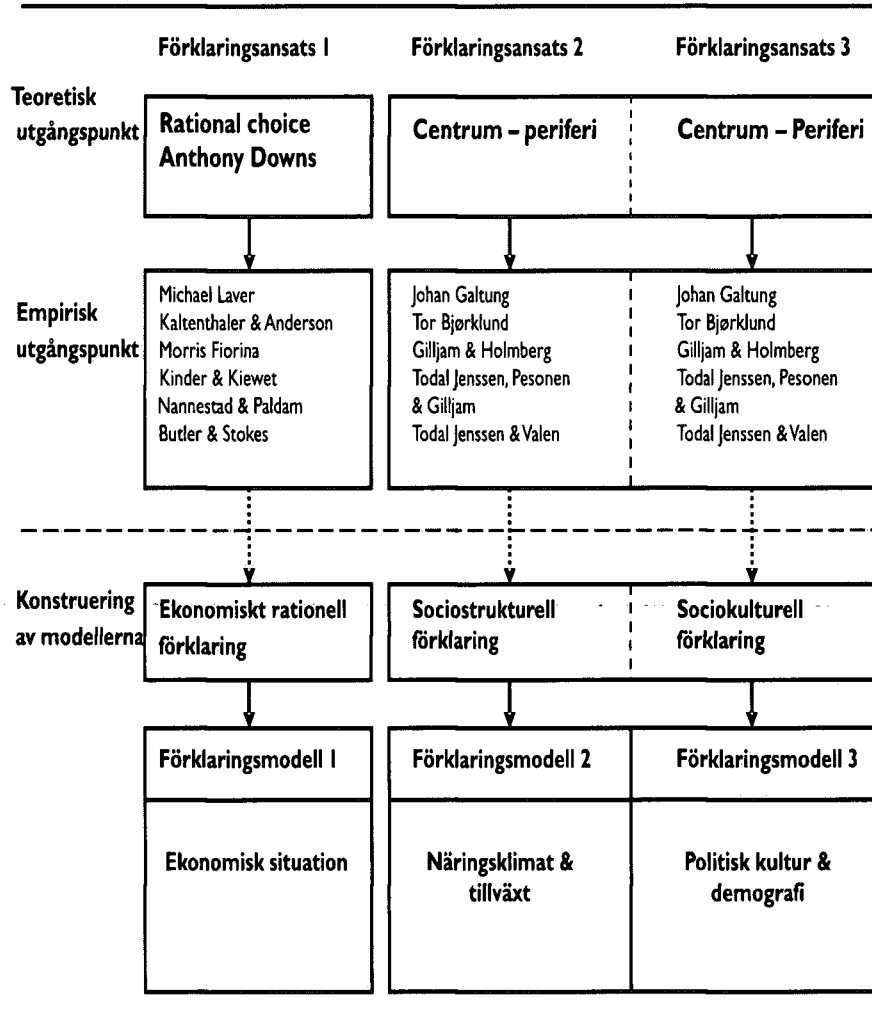
Den sociokulturella förklaringsansatsen tar även den sin teoretiska utgångspunkt i Galtung teorier om motsatsförhållandet mellan centrum och periferi. Det som sedermera skiljer denna ansats från den sociostrukturella är att den fokuserar på den sociokulturella kontexten och dess betydelse för valresultatet som aggregat, och hur relationen dem emellan kan förklara variationen i nej-röstandet mellan kommunerna.²¹

Tanken om den sociokulturella kontextens betydelse för valresultatet som aggregat tar sin utgångspunkt i teorier om motsatsförhållandet mellan centrum och periferi på sociokulturell nivå. Forskning visar bland annat att EU-skepticism går att härleda till en kombination av ett historiskt och makrokaraktäristika för nordiska samhällen (Todal Jenssen m.fl. 1998:274f).

De faktorer som studeras utifrån den sociokulturella modellen är politisk kultur, könsfördelning, invånardensitet och slutligen förändringar i födelsetal och invånarantal i kommunerna. Forskning visar bland annat att politisk kultur har effekt på röstningsbeteendet som aggregat men att skillnaderna i röstning i EU-valet mellan väljare

21 Se bl. a. Stein Rokkan (1975) i sin diskussion om centrum – periferibegreppets fyra komponenter.

Figur 2 Tre alternativa modeller för att förklara de regionala skillnader som synliggjordes i samband med folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU.

Kommentar: Figuren och innehållet i de tre förklaringsansatserna är konstruerad utifrån de teorier och den forskning som uppfattas som relevant för, och som lyfts fram i, denna studie.

i olika regioner, med samma partisympati är förhållandevis stora (Gilljam och Holmberg 1996:198ff). När det gäller könsfördelningen på kommunnivå så menar Todal Jenssen m.fl. att skillnaderna i valresultat som aggregat i EU-vallet bland annat beror på skillnader mellan kvinnor och män, att kvinnorna tenderar att befinna sig mer till vänster och lägga sina röster på partier med tydlig miljöprofilering och på så sätt visa ett större motstånd mot EU (Todal Jenssen m.fl. 1998:172). Todal Jenssen och Valen

(1995) förklarar motståndet mot ett norskt medlemskap i EU hos den kvinnliga delen av befolkningen med att det är i huvudsak kvinnor som arbetar i den offentliga sektorn (Todal Jenssen och Valen 1995:147f). Invånardensiteten och faktorer som födelsetal och invånarantal har också betydelse för valresultatet på regionalnivå. Att leva i tätbefolkade samhällen ger en ökning på 26 till 29 procentenheter i ja-röstande i både Norge, Sverige och Finland. De regionala effekterna på väljarbeteendet visar sig således stämma väl överens med Galtungs centrum – periferiteori, utifrån ett sociokulturellt perspektiv (Todal Jenssen m.fl. 1998:187f).

Med hjälp av en enkel figur kan de tre alternativa förklaringsmodellerna och konkretiseras på följande sätt (figur 2).

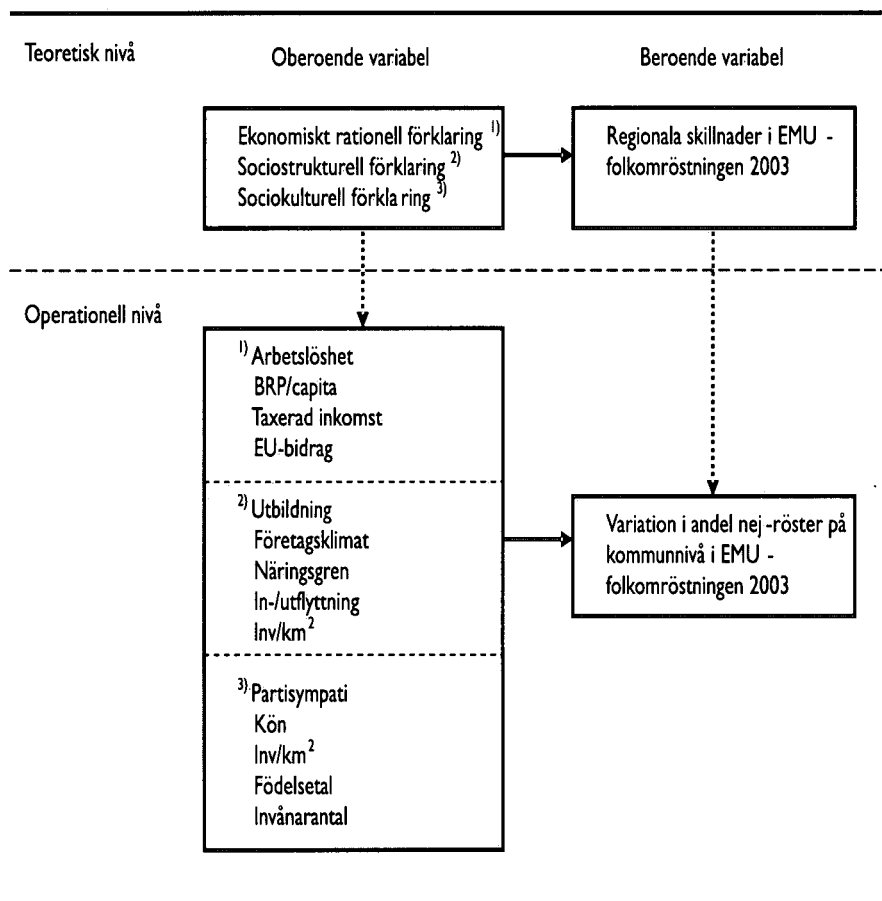
Operationalisering

Operationaliseringen av studiens oberoende variabler har genomförts utifrån de tre alternativa förklaringsmodeller som presenterats ovan. I den ekonomiskt rationella modellen är det makroekonomiska faktorer och dess inverkan på valresultatet som aggregat som skall mätas. Förutom arbetslöshet och BRP/capita har jag valt att mäta EU-bidrag och taxerad förvärvsinkomst. Samtliga mått, förutom BRP/capita och EU-bidrag, bygger på genomsnittliga värden på kommunnivå. BRP/capita mäts i genomsnittligt värde på länsnivå och EU-bidrag mäts genom två dummyvariabler.

I den sociostrukturella förklaringsmodellen har jag valt att studera tre faktorer som på ett tydligt sätt synliggör sociostrukturella skillnader mellan centrum och periferi som skall ingå i förklaringsmodellen, förutom dessa tre har jag även med två faktorer som jag uppfattar som generella geografiska mått. Utbildning, näringsgren och inv/km² är genomsnittliga mått på kommunnivå. Företagsklimat mäter förhållandet mellan konkursade/nystartade företag på länsnivå. Företagsklimatet på länsnivå är svårt att mäta på aggregerad nivå, huruvida företagsklimatet är bra eller dåligt är snarare en fråga som bäst besvaras utifrån en subjektiv bedömning av företagen själva. Det jag sedermera är ute efter att mäta med denna variabel är förhållandet mellan de företag som försatts i konkurs och de företag som är nyregistrerade i de olika länen. Det måttet säger oss någonting om huruvida procentandelen är hög eller låg vid jämförelse av de olika länen och på så sätt slipper jag även att göra onödiga nivåskattningar. In-/utflyttning är två dummyvariabler som mäter förhållandet mellan individer som flyttar in respektive ut ur kommunerna vilket mäter huruvida kommunen kan uppfattas som en centrum- eller periferikommun.

När det gäller den sociokulturella förklaringsmodellen studerar jag fem mått som lyfter fram centrum – periferidimensionen utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Jag har valt att mäta partisympati utifrån faktisk procentuell fördelning socialdemokratiska röster på kommunnivå. Anledningen till att jag har valt detta mått för att mäta partisympati är att socialdemokraterna befann sig i regeringsposition när EMU-valet utlystes. Gabels (1998) studier visar att faktorer som hur partierna skildrar EMU-frågan och vilket stöd regeringspartiet har hos medborgarna är viktiga för att förklara skillnader i röstningsbeslut (Gabel 1998:352). Könsfördelningen mäter jag genom faktisk procentuell andel kvinnor i kommunerna. Invånardensiteten mäter jag på precis samma sätt som i den sociostrukturella förklaringsmodellen och förändringar i födelsetal

Figur 3 Operationalisering med hjälp av grafisk figur

Kommentar: En mer utförlig beskrivning av de olika variablerna finns i de kommentarer som finns i anslutning till tabellerna i resultatredovisningen.

och invånarantal mäts genom två dummyvariabler som visar förhållandet mellan antalet födda och döda i kommunerna under 1-3 kvartalet 2003 respektive huruvida invånarantalet har ökat eller minskat under samma tidsperiod. Med hjälp av en grafisk figur kan uppsatsens huvuduppgift, centrala begrepp och operationaliseringar illustreras i figur 3.

Naturligtvis kan och bör man diskutera de operationella indikatorer som tilldelats de tre alternativa förklaringsansatserna. Detta har bland annat sin grund i att studien bygger på andras insamlade material. Det måste helt enkelt finnas någon som har samlat in information om faktorerna i fråga, eller åtminstone att det finns grundförut-

sättningar för att på egen hand sammanställa den befintliga informationen till mätbara data.

Man skulle till exempel istället för att mäta arbetslösheten kunna studera *ohälsotoalet* eller *andelen bidragsmottagare* på kommunnivå. På samma sätt går det att diskutera huruvida tidsperspektivet för att mäta in-/utflyttning i kommunerna är orimligt kort eller ej. När det gäller variabeln partisympati skulle det kanske istället för att mäta andelen s-röster fungera lika bra att mäta andelen *v+mp+c-röster* som var uttalat emot ett svenskt EMU-medlemskap. Naturligtvis finns det alltid för och nackdelar med de operationaliseringar som genomförs, i det här fallet beror eventuella tillkortakommanden i operationaliseringsfasen på hinder av mer praktisk karaktär. I de bästa av världar som det heter – det finns en viss diskrepans, men utifrån den forskning som bedrivits runt problemområdet, de teorier som går att applicera på problemet och de grundförutsättningar som funnits anser jag att operationaliseringen, ur validitetssynpunkt, på bästa möjliga sätt genomförs utifrån de definitioner och mått på makrofaktorer som förekommit i tidigare forskning, vilket samtidigt lyfter fram en tydlig teoretisk koppling.

De mått som används för att mäta de makrofaktorer som undersöks i denna studie har således valts ut för att de har visat sig fungera som indikatorer för att mäta ekonomiska, sociostrukturella och kulturella faktorer och att de har betydelse för valresultat som aggregat i tidigare studier av problemområdet. Likafullt är det viktigt att komma ihåg att det finns andra sätt att angripa problem som regionala skillnader.

Studiens material

När frågan om vilken typ av analysenheter studien skulle inrikta sig på aktualiserades föreföll det tämligen meningslöst att som många andra gjort innan samla in information om problemområdet genom att göra observationer på individnivå, eftersom studier på mikronivå inte fullt ut lyckats med att fånga upp och förklara de regionala skillnaderna i Sverige blev valet att samla in materialet på aggregerad nivå.²²

22 Inom väljarforskningen kan vi se att det finns en klyfta mellan mikro- och makroorienterade studier och inte minst mellan utövarna av de olika metoderna. Den konflikt som dominerar fältet är konflikten mellan användandet av aggregatdata och användandet av individbaserade intervjuundersökningar. Denna studie går ut på att undersöka och studera samband mellan makrofaktorer i kommunerna och deras betydelse för valresultatet i EMU-folkomröstningen som aggregat. Vill man studera samband mellan makrofaktorer i kommunerna och röstringsbeteende kan man med surveyundersökningar få en betydligt mer ingående om än subjektiv bild av hur väljarnas uppfattning om de olika kommunegenskaperna påverkar deras röstringsbeteende i EMU-folkomröstningen. Man kan alltså med hjälp av surveydata få svar på hur individens beslutsprocesser ser ut och hur sociala karaktäristika och grundvärderingar påverkar hur de ställer sig till ett svenskt EMU-medlemskap. Om vi däremot är intresserade av att få övergripande svar på hur starkt samband det finns mellan de faktorer som studeras och variationen i nej-röstande mellan våra kommuner i samband med EMU-folkomröstningen framstår det helt klart som en fördelaktigare strategi att arbeta med aggregatdata. Fördelarna med att arbeta med surveydata kan helt enkelt inte utnyttjas vid denna typ av frågeställning. En surveyundersökning begränsar obönhörligen storleken på urval både när det gäller antalet analysenheter, omfattningen av den tidsperiod som skall undersökas och försvårar möjligheterna till att jämföra olika kommuner sinsemellan. Genom att samla in data och material på aggregerad nivå ökar således möjligheten att i studien omfatta ett så stort antal analysenheter som möjligt. Samtidigt som det genom att välja denna nivå i stor utsträckning går att påverka avgränsningar i tiden och rummet.

Det material som samlats in utgörs i huvudsak av statistik insamlad och sammanställd på kommunnivå av Statistiska centralbyrån (SCB). Det material som inte har samlats in från SCB:s databas är arbetslöshetsstatistik som är insamlad från Arbetsmarknadsinstitutet (AMS), statistik över företag försatta i konkurser och nyregistrerade företag som är insamlad från Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) och slutligen statistik över de kommuner som ingår i de målområden som omfattas av EU:s strukturfonder vilken är hämtad från Verket för näringslivsutveckling (NUTEK).

Variationer mellan kommuner och län på flera områden

Jag har hittills visat den omfattande variation som finns i andelen nej-röster som aggregerat. Strömsunds kommun stod för det starkaste motståndet till ett svenskt medlemskap i EMU i landet med hela 86,1 procent nej-röster jämfört med Danderyds kommun där endast 23,3 procent av invånarna röstade nej till EMU. Detta synliggör en total skillnad i nej-röstandet mellan våra svenska kommuner på 62,8 procentenheter. Vidare vill jag visa att variationen i andelen nej-röster på kommunnivå bara är en av alla de faktorer där kommunerna faktiskt skiljer sig ganska markant åt, genom att presentera en deskriptiv tabell över de faktorer som ingår i de tre modellerna och variationens omfattning mellan kommunerna med lägst respektive högst värde på faktorerna. Tittar vi på de faktorer som ingår i denna studie ser vi omfattande skillnader mellan våra svenska kommuner och län.

Tittar vi på de största skillnaderna mellan våra kommuner utifrån de faktorer som finns med i tabellen ser vi till exempel att den genomsnittliga förvärvsinkomsten har en variation mellan 159 000 kronor i kommunen med lägst genomsnittsinkomst och 385 000 kronor i den kommun med högst genomsnittlig förvärvsinkomst. Det siffrorna i tabellen säger oss är alltså att skillnaden mellan högsta och lägsta genomsnittliga förvärvsinkomst är i storleksordningen 226 000 kronor. En annan skillnad som också blir väldigt påtaglig är den procentuella andelen 25-64 åringar med eftergymnasial utbildning där skillnaderna uppgår till 52 procentenheter mellan den kommun med högt respektive lägst andel 25-64 åringar med eftergymnasial utbildning. Det jag vill visa med denna tabell är således att det finns omfattande skillnader mellan våra svenska kommuner när det gäller de makrofaktorer som ingår i undersökningen, men även att skillnaderna får konsekvenser för hur vi tolkar de b-koefficienter som ingår i de tabeller som används för att presentera studiens resultat.²³

23 b-koefficientens värde innefattas när den är som högst, genom att beräkna b-koefficienten multiplicerat med antal skalsteg mellan lägsta och högsta värde på respektive faktor, i modellerna. Den totala eller maximala effekten visar hur många enheter den beroende variabeln förändras om vi går från lägsta till högsta värde på den oberoende variabeln ($b \cdot \text{antal skalsteg} = \text{total effekt}$). Slutsatser kommer även att dras om vilken betydelse variationen på de oberoende variablerna har för kommunerna med högst respektive lägst värde på de faktorer som studeras och för variationen i nej-röstandet i EMU-valet. Betydelsen av variationen på den oberoende variabeln och vad det innebär för kommuner med olika värden på den oberoende variabeln innebär således att jämförelser görs mellan olika kommuner ($b \cdot X = \text{betydelsen av effekten}$). X är värdet på den oberoende variabeln som till exempel varierar mellan två kommuner, genom att multiplicera b-koefficienten med X i den första kommunen får man ett värde som sedan kan jämföras med det värde som blir resultatet av att genomföra samma procedur med den andra kommunen ($b \cdot X_1 = \text{kommun 1}$ och $b \cdot X_2 = \text{kommun 2}$).

Tabell 1. Variation på oberoende variabler mellan våra svenska kommuner och län (högsta respektive lägsta värdet).

Oberoende variabler		Kommun/län	Högsta/lägsta värde	Variation	Enhet
Arbetslöshet	högst	Övertorneå	9,3		
	lägst	Nykvarn	1,5	7,8	Procent
BRP/capita	högst	Stockholms län	34,9		
	lägst	Södermanlands län	20,1	14,8	Kronor (tiotusental)
Inkomst	högst	Danderyd	385		
	lägst	Borgholm	159	226	Kronor (tusental)
Utbildning	högst	Danderyd	65,5		
	lägst	Ljusnarsberg	13,5	52	Procent
Företagsklimat	högst	Norrbottens län	30,1		
	lägst	Gotlands län	13,1	17	Procent
Näringsgren	högst	Göteborg	46400		
	lägst	Salem	50	46350	Andel inv. förvärvsarbetande i tillverkningsindustrin
Inv/km ²	högst	Sundbyberg	4214		
	lägst	Arjeplog/Jokkmokk	0,3	4213,7	Inv/km ²
Riksdagsvalet 2002	högst	Hällefors	62,6		
	lägst	Danderyd	11,2	51,4	Procent
Andel kvinnor	högst	Lidingö	52,3		
	lägst	Pajala	47,6	4,7	Procent

Kommentar: Haparanda, Knivsta och Älmhults kommun är exkluderade från tabellen och dummyvariablerna är utelämnade. Haparanda och Älmhult uppvisar väldigt extrema värden på vissa variabler, Knivsta ingick i Uppsala kommun i samband med EMU-valet och har därför uteslutits ur samtliga tabeller. Älmhults kommuninvånare har till exempel år 2003 en genomsnittlig taxerad årsinkomst på 520 000 kronor och Haparanda kommun skiljer ut sig från övriga analysenheter när det gäller könsfördelning och arbetslöshet. För att undvika risken med heteroskedasticitet har alltså dessa två kommuner uteslutits i analysen.

Den ekonomiskt rationella förklaringsmodellen

Det finns en rad studier som kommit fram till att uppfattningen om nationens ekonomiska situation visat sig ha betydelse för röstningsbeslutet samtidigt som det finns en

hel serie av studier som visar att relationen mellan röstning och personligt ekonomiskt välbefinnande är relativt svag.

Makroekonomiska faktorer tycks ha en betydande inverkan på valresultatet som aggregat men det personliga ekonomiska tillståndet har en liten eller ingen effekt på det individuella röstningsbeslutet. På samma sätt visar forskning att väljarnas relativt oklara uppfattning om specifika ekonomiska mått inte har så stor betydelse eftersom deras övergripande perception av konjunkturförändringar är god och att det är denna uppfattning som har betydelse i val.

Utgångspunkten när det gäller att förklara valresultat som aggregat utifrån ett ekonomiskt perspektiv är rational choice och Downs teorier om väljarnas rationella handlande när det gäller vilket alternativ de väljer att lägga sin röst på. När de bestämmer sig för ett av alternativen reflekterar de över ekonomiska faktorer i kommunen och utifrån hur de uppfattar dessa ur ett nyttoperspektiv lägger de sedan sin röst på ett av alternativen. Samtidigt kan vi inte utifrån denna modell påvisa att väljaren väljer ett alternativ framför ett annat beroende på om hon ser till den personliga nyttoinkomsten eller till nyttoinkomsten för den omgivning som hon lever och verkar i, bara huruvida ekonomi har eller inte har betydelse för röstningsbeslutet. De forskningsresultat som Mikael Gilljam presenterar i sin studie av väljarbeteende i samband med

Tabell 2 Den ekonomiskt rationella modellen som förklaring till variationen i andel nej-röster på kommunnivå och de skillnader som synliggjordes i samband med folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU 2003 (bivariata och multivariata ostandardiserade regressionskoefficienter, maximal effekt och andel förklarad varians).

Makrofaktor	Bivariat r	Multivariat ¹ b	Multivariat ² b	Multivariat b	Maximal effekt
Arbetslöshet	3.64**	-0.55	-	1.20**	9.4
BRP/capita	-1.67**	-0.19	-	-0.24	-3.6
Taxerad inkomst	-0.32**	-0.21**	-	-0.26**	-58.8
Mål 1 område	17.0**	14.7**	20.4**	-	-
Mål 2 område	7.27**	6.91**	11.7**	-	-
Andel förklarad varians (R ²)		0.79	0.53	0.61	
Antal kommuner		287	287	287	

Kommentar: Den beroende variabeln är faktiska värden av procentuellt fördelade nej-röster i Sveriges 287 kommuner. Knivsta kommun är exkluderad från modellen eftersom den ingick i Uppsala kommun när EMU-valet genomfördes. Kommunerna Älmhult och Haparanda är exkluderade pga extrema värden på någon/några av de oberoende variablerna. Samtliga oberoende variabler är kodade utifrån genomsnittliga värden fördelade kommunvis; *arbetslöshet* (procent); *taxerad inkomst* (tusen kronor/capita) och *Mål 1* och *Mål 2 område* dummy-variabel 1 och 2 omfattar de kommuner som är berättigade bidrag från EU:s strukturfonder (1=omfattas av målområde 1, 0=omfattas inte alls och 0=omfattas av målområde 2 och vice versa) och *BRP/capita* (tiotusen kronor) som är kodad utifrån genomsnittligt värde på länsnivå. En positiv koefficient innebär att variabeln samvarierar positivt med nej-röstandet i EMU-valet och vice versa. Koefficienter markerade med ** är signifikanta på .01-nivån och markerade med * är signifikanta på .05-nivån. Materialet är insamlat från SCB, Nutek och AMS.

EU-valet 1994 tyder på att många väljare röstade i enlighet med hur de uppfattade sina grupp- och egenintressen. Samma tendenser var något vi kunde märka av i samband med den vallokalsundersökning som genomfördes i samband med EMU-valet där 46 procent av de väljare som uppgav att de röstade nej till EMU samtidigt uppgav att den egna ekonomin var mycket betydelsefull för röstbeslutet.

Låt oss så pröva den ekonomiskt rationella förklaringsmodellen. Som det kommer att framgå av tabellen så har jag testat tre olika modeller av den ekonomiskt rationella förklaringen vilket beror på att dummyvariablerna Mål 1 och Mål 2 påverkar de övriga faktorerna som undersöks. I Tabell 2 redovisas resultaten från den multipla regressionsanalysen där den beroende variabeln är den faktiska procentuella fördelningen av nej-röster på kommunnivå i EMU-valet 2003.

Den ekonomiskt rationella förklaringsmodellen har en förhållandevis god förklaringskraft när det gäller ekonomiska faktorer och deras betydelse för variationen i andelar nej-röster på kommunnivå – samtliga faktorer i modellen förklarar 79 procent av variationen i nej-röstandet på aggregatnivå i samband med EMU-valet. Jag har valt testa olika modeller för att renodla de olika förklaringarna, eftersom de två EU-bidragsvariablerna stör effekten av de övriga variablerna vilket skulle kunna bero på att det ligger andra faktorer bakom sambandet mellan EU-bidrag och variationen nej-röstandet. I den modell där de två variablerna uteslutits ur regressionsanalysen minskar förklaringskraften för de tre återstående variablerna till 61 procent samtidigt som det leder till att sambandet mellan b-koefficienten för arbetslöshet och nej-röstandet blir positivt och signifikant skild från noll.

Slutsatsen vi kan dra utifrån b-koefficienterna för Mål 1 och Mål 2 är att EU-bidragen som kommer kommunerna till del bygger på samma grundidé och skall motverka effekten av faktorer som till exempel arbetslöshet. Det som istället Mål 1- och 2-koefficienterna visar är att de inte motverkar nej-röstandet i de kommuner som får del av EU:s strukturfonder, snarare tvärtom, att de har en positiv effekt på nej-röstandet på kommunnivå. Detta kan i sin tur bero på ingen exakt vet hur mycket pengar kommunerna får eller vilka kommuner som får EU-bidrag och således att EU-bidragen inte har den negativa effekt på variationen i nej-röstandet till ett svenskt EMU-medlemskap som man kan vänta sig.

I modellen där Mål 1- och Mål 2-variablerna är exkluderade kan vi se att starkast signifikanta samband med nej-röstandet som aggregat är hur omfattande arbetslösheten är i kommunerna (1,20 procentenheter). Går vi vidare och tittar på variationen i hur arbetslösheten ser ut mellan våra svenska kommuner så innebär detta att arbetslöshetsfaktorn har en maximal positiv effekt på nej-röstandet på 9,4 procentenheter. Tittar vi på skillnaderna mellan kommunen med högst respektive lägst arbetslöshet och vilken betydelse effekten av arbetslösheten har för nej-röstandet i de kommunerna så kan vi se att effekten av arbetslösheten i Övertorneå kommun hade en större betydelse för nej-röstandet i EMU-valet i kommunen (11,2 procentenheter) än vad till exempel samma faktor hade för nej-röstandet i Nykvarns kommun (1,8 procentenheter), arbetslösheten har en signifikant effekt på nej-röstandet men betydelsen varierar i omfattning beroende på hur många av kommuninvånarna som drabbats.

Starkast signifikanta negativa samband hittar vi mellan den genomsnittliga förvärvsinkomsten i kommunen och nej-röstandet på kommunnivå (-0,26 procentenhe-

ter). Genomför vi samma procedur som med arbetslöshetskoefficienten så ser vi att detta negativa samband har en maximal negativ effekt på nej-röstandet som uppgår till -58,8 procentenheter. För Danderyds kommun som har det högst genomsnittlig inkomst av samtliga svenska kommuner blir betydelsen av inkomsteffekten större för det sammanlagda nej-röstandet på kommunnivå än till exempel i Borgholms kommun som har den lägsta genomsnittliga förvärvsinkomsten i landet.

Sammanfattar vi den ekonomiskt rationella förklaringsmodellen så har den en förhållandevis god förklaringskraft när det gäller variationen i nej-röstandet på kommunnivå. Vi kan se att den ekonomiska faktor som har starkast effekt på nej-röstandet i kommunerna med kontroll för övriga faktorer i modellen är arbetslöshet, men att den faktor som har störst maximal effekt är taxerad förvärvsinkomst. Att bo i en kommun som Övertorneå med en arbetslöshet på 9,3 procent innebär således att effekten av arbetslöshet har en större betydelse för ett ökat stöd för nej-alternativet i EMU-folkomröstningen än i till exempel Nykvarns kommun med nästan full sysselsättning. Svagast samband ser vi mellan den genomsnittliga inkomsten i kommunen och nej-röstandet, tittar vi istället på den genomsnittliga inkomstens totala effekt på variationen i nej-röstandet på kommunnivå uppträder ett annat mönster där den maximala effekten leder till hela 58,8 procentenheters negativ förändring i minskat andel nej-röstande på kommunnivå.

Om vi kopplar resultaten av de regressionsanalyser som presenteras i tabellen till de teorier och tidigare forskning som bedrivits runt ekonomisk röstning innebär resultaten att det finns ytterligare bevis för att makroekonomiska faktorer har betydelse även när det gäller den svenska EMU-folkomröstningen. I det här fallet kan vi inte, som Kinder och Kiewets studier visat, uttala oss om huruvida den ekonomiska situationen i landet som helhet påverkat röstningsbesluten på kommunnivå. Det vi däremot *kan* uttala oss om är att ekonomiska faktorer som arbetslöshet och den genomsnittliga inkomstnivån i kommunerna har betydelse för valresultatet som aggregat vilket får betydelse för variationen i nej-röstande i EMU-valet. De ekonomiska faktorerna har således betydelse för valresultatet som aggregat, det intressanta blir således att gå vidare till nästa förklaringsmodell för att se vilken effekt de sociostrukturella faktorerna har på variationen i nej-röstande på kommunnivå.

Den sociostrukturella förklaringsmodellen

Det har genomförts en rad olika studier utifrån sociostrukturella skillnader mellan stad och landsbygd, makten och folket eller som vi brukar omnämna i termer av skillnader mellan centrum och periferi. Johan Galtungs teorier om motsatsförhållandet mellan centrum – periferi har ofta används till att förklara skillnader i väljarnas röstningsbeteende och omgivningens betydelse för de val väljarkåren gör.

Utbildningsnivån har visat sig ha betydelse för EU-folkomröstningarna i Sverige och våra nordiska grannländer Norge och Finland. Det vi kunde se i samband med folkomröstningen om ett medlemskap i EU var att det fanns klara skillnader i röstning mellan olika regioner. Todal Jensen m.fl. visar att det i de flesta EU-länder i huvudsak är i de tätbefolkade områdena som man är mest positivt inställt till ett medlemskap i EU och argumenterar för att de största skillnaderna mellan centrum och

Tabell 3 Den sociostrukturella modellen som förklaring till variationen i andel nej-röster på kommunnivå och de skillnader som synliggjordes i samband med folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU 2003 (bivariata och multivariata ostandardiserade regressionskoefficienter, maximal effekt och andel förklarad varians).

Makrofaktor	Bivariat r	Multivariat b	Maximal effekt
Utbildning	-0.95**	-0.80**	-41.6
Företagsklimat	1.66**	1.34**	22.8
Näringsgren	-0.00069**	-0.000063	-2.9
Inv/km ²	-0.011**	-0.0029**	-12.2
In-/utflyttning	-6.67**	-0.99	
Andel förklarad varians (R ²)		0.71	
Antal kommuner		287	

Kommentar: Den beroende variabeln är faktiska värden av procentuell fördelade nej-röster i Sveriges 287 kommuner. Knivsta kommun är exkluderad från modellen eftersom den ingick i Uppsala kommun när EMU-valet genomfördes. Kommunerna Älmhult och Haparanda är exkluderade pga extrema värden någon/några av de oberoende variablerna. Samtliga oberoende variabler är kodade utifrån genomsnittliga värden fördelade kommunvis; *utbildning* (procentuell fördelning av invånare i ålderskategorin 25-64 år med eftergymnasial utbildning); *näringsgren* (andel invånare förvärvsarbetande i tillverkningsindustrin); *in-/utflyttning* dummyvariabel (0=negativt, 0=ingen förändring och 1=positivt); *inv/km²* (antal invånare dividerat med kommunens area) och *företagsklimat* (procentuell fördelning av konkursade företag i förhållande till nystartade företag) som är kodad utifrån genomsnittligt värde på länsnivå. En positiv koefficient innebär att variabeln samvarierar positivt med nej-röstandet i EMU-valet och vice versa. Koefficienter markerade med ** är signifikanta på .01-nivån och markerade med * är signifikanta på .05-nivån. Materialet är insamlat från SCB och ITPS.

periferi har sin grund i faktorer som utbildning och anställningssektor. Gilljam och Holmbergs analyser av det svenska EU-valet går i samma riktning och visar att faktorer som kön, ålder, utbildning och anställningssektor har betydelse för vilket alternativt väljarkåren bestämmer sig för att rösta på.

Det jag vill pröva när det gäller den sociostrukturella förklaringsmodellen är alltså hur sociostrukturella makrofaktorer i den omgivning som väljarna befinner sig i påverkar valresultatet på kommunnivå, utifrån motsatsförhållandet mellan kommuner i centrum och kommuner i periferin. Skillnader i invånardensitet har visat sig betydelsefulla när man vill förklara valresultatet i EU-folkomröstningen i Norge vilket även hänger samman med hur befolkningen i kommunerna ökar respektive minskar.

De faktorer eller egenskaper som står i fokus i denna och nästa förklaringsmodell är således av det slag att de kan bidra med att öka kunskaperna och insikten om den politiska frågan eller bidra till att hämma dem om vi utgår från Galtungs teorier. När det gäller den sociostrukturella förklaringsmodellen är det den sociala och strukturella omgivningen som påverkar väljarkåren till ett visst röstningsbeteende.

Låt oss alltså pröva den sociostrukturella förklaringsmodellen. När vi nu prövar den kan vi således förvänta oss att makrofaktorer som går att koppla till den sociostrukturella omgivning på kommunnivå som väljarkåren befinner sig i har betydelse

för valresultatet i EMU-valet som aggregat. I tabell 3 redovisas resultaten från den multipla regressionsanalysen.

Den sociostrukturella förklaringsmodellen har en något högre förklaringskraft än den ekonomiskt rationella förklaringsmodellen – modellen förklarar 71 procent av variationen i nej-röstandet på kommunnivå i samband med EMU-folkomröstningen.

Starkast signifikanta samband med nej-röstandet i EMU-valet är företagsklimatet på länsnivå som i egentlig mening bara säger oss något om hur förhållandet mellan företagskonkurser och nyregistrerade företag ser ut (1,34 procentenheter). Utifrån variationen i företagsklimatet mellan de län med högst respektive lägst procentandelar företagskonkurser i relation till nyregistrerade företag ser vi en maximal effekt på 22,8 procentenheter i ökat stöd för nej-alternativet på kommunnivå. Vilket i realiteten innebär att effekten av företagsklimatet på Gotland och Gotlands län där det är minst företag som försätts i konkurs i relation till dem som nyregistreras får en förhållandevis liten betydelse för variationen i nej-röstandet på Gotland om vi till exempel jämför med Norrbottens län som har högst andel företagskonkurser i förhållande till nyregistrerade företag i landet.

Den negativa effekten av eftergymnasial utbildning i kommunerna på nej-röstandet ligger på -0,80 procentenheter och en maximal negativ effekt på nej-röstandet i kommunerna på hela -41,6 procentenheter. Variationen innebär alltså att effekten av utbildningsgrad på variationen i nej-röstandet har en betydligt större betydelse i Danderyds kommun där 65,5 procent av invånarna mellan 25-64 år har genomgått eftergymnasial utbildning än i till exempel Ljusnarsbergs kommun där endast 13,5 procent av ålderskategorin 25-64 år har utbildat sig efter gymnasiet. När det gäller effekten av invånardensiteten på variationen i nej-röstandet som aggregat har denna en signifikant negativ effekt på nej-röstandet på kommunnivå som varierar mellan -2,9 promille och en maximal effekt på -12,2 procentenheter.

Sammanfattar vi den sociostrukturella förklaringsmodellen så visar den sig ha god förklaringskraft när det gäller de sociostrukturella faktorernas betydelse för valresultatet som aggregat. Vi kan även se att Galtungs centrum – periferiteorier stärks när det gäller de sociostrukturella faktorernas positiva och negativa effekter på nej-röstandet beroende på om kommunerna kan uppfattas som centrum- respektive periferikommuner. Modellen slår således fast att kommuner med en hög invånardensitet och välutbildade medborgare leder till en stark negativ effekt på nej-röstandet som aggregat. Kommuner med få invånare per kvadratkilometer och med en relativt låg andel av invånarna med eftergymnasial utbildning leder till stark positiv effekt på nej-röstandet på kommunnivå. Men som framgår av Galtungs centrum – periferiteorier och den forskning som bedrivits runt problemområdet kan man även förklara skillnaderna mellan centrum och periferi och väljarbeteende utifrån andra faktorer, vilket leder oss över till nästa förklaringsmodell.

Den sociokulturella modellen

Tidigare forskningsresultat visar att frågan om Sveriges förhållande till EU tillhör en av de tydligaste könsskiljande sakfrågorna i svensk politik under senare år. I folkomröstningen om ett svenskt EU-medlemskap i november 1994 återspeglades detta i

kvinnors och mäns röstringsbeteende. Forskningsresultaten visar också att partisympati har effekt på röstringsbeteendet som aggregat men att skillnaderna i röstning i EU-valet mellan väljare i olika regioner, med samma partisympati är förhållandevis stora. Gabels studier visar att faktorer som hur de politiska partierna skildrar EMU-frågan och vilket stöd regeringspartiet har hos medborgarna är viktiga för att förklara skillnader i röstringsbeslut.

Är betydelsen av den kulturella kontexten giltig även för den svenska EMU-folkomröstningen och i så fall, vilka av de faktorer som studeras har störst betydelse för nej-röstandet till EMU i kommunerna?

Vi vet att den politiska utvecklingen är olika mellan storstadskommuner och kommuner på landsbygden. På samma sätt kan vi ana att regionalt förankrade traditioner har betydelse för våra svenska regionala skillnader. Det har alltså blivit dags att testa vår sista förklaringsmodell. Vi förväntar oss att betydelsen av skillnaderna i den kulturella kontext som finns i olika kommuner har betydelse för hur invånarna sammantaget röstar i EMU-valet som aggregat. Vi förväntar oss således att faktorer som negativa födelsetal har en positiv effekt och att en ökning av kommuninvånarantalet har en negativ effekt på nej-röstandet i kommunen. I Tabell 4 redovisas resultaten från den multipla regressionsanalysen.

Tabell 4 Den sociokulturella modellen som förklaring till variationen i andel nej-röster på kommunnivå och de skillnader som synliggjordes i samband med folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU 2003 (bivariata och multivariata ostandardiserade regressionskoefficienter, maximal effekt och andel förklarad varians).

Makrofaktor	Bivariat r	Multivariat b
Riksdagsvalet 2002	0.69**	0.34**
Andel kvinnor	-8.53**	-4.75**
Inv/km ²	-0.011**	-0.0036**
Födelsetal positivt/negativt	14.1**	7.71**
Invånarantal ökning/minskning	-11.4**	-3.17**
Andel förklarad varians (R ²)		0.63
Antal kommuner		287

Kommentar: Den beroende variabeln är faktiska värden av procentuell fördelade nej-röster i Sveriges 287 kommuner. Knivsta kommun är exkluderad från modellen eftersom den ingick i Uppsala kommun när EMU-valet genomfördes. Kommunerna Älmhult och Haparanda är exkluderade pga extrema värden på någon/några av de oberoende variablerna. Samtliga oberoende variabler är kodade utifrån genomsnittliga värden fördelade kommunvis; riksdagsvalet 2002 (procentuell andel socialdemokratiska röster); andel kvinnor (procentuell andel kvinnor av totala antalet kommuninvånare); inv/km² (antal invånare dividerat med kommunens area); födelsetal p/n dummyvariabel (1=negativt, 0=ingen förändring och 0=positivt) och invånarantal ö/m dummyvariabel (0=minskning, 0=ingen förändring och 1=ökning). En positiv koefficient innebär att variabeln samvarierar positivt med nej-röstandet i EMU-valet och vice versa. Koefficienter markerade med ** är signifikanta på .01-nivån och markerade med * är signifikanta på .05-nivån. Materialet är insamlat från SCB.

När vi jämför den sociokulturella förklaringsmodellen med den sociostrukturella kan vi se att de sociokulturella faktorer som ingår i modellen har en något svagare förklaringskraft än de sociostrukturella – modellen förklarar 63 procent av variansen i nej-röstandet i samband med EMU-valet.

Det starkaste signifikanta sambandet med nej-röstandet i EMU-valet är låga födelsetal i kommunerna (7,71 procentenheter). Vi kan alltså se att huruvida det föds fler kommuninvånare än det dör kommuninvånare har betydelse för ett ökat nej-röstande som aggregat. Samma tendens kan vi märka när det gäller huruvida invånarantalet i kommunen ökat som helhet under det 1-3 kvartalet 2003 som visar en effekt på -3,17 procentenheter och när det gäller invånardensiteten i kommunerna som har en starkare negativ effekt i denna modell på -3,6 promille respektive maximal effekt på -15,2 procentenheter. Vilket visar oss att kommuner med få invånare per kvadratkilometer och negativ utveckling när det gäller nytilskott av kommuninvånare ger ett starkare stöd till nej-alternativet i EMU-valet än de kommuner med hög invånardensitet och positiv utveckling när det gäller nytilkomna kommuninvånare.

Det samband som jag tycker är mest anmärkningsvärt när det gäller negativ effekt på nej-röstandet på kommunnivå är att den procentuella andelen kvinnor i kommunerna har en negativ effekt på nej-röstandet till EMU i kommunen på -4,75 procentenheter och en maximal negativ effekt på -22,3 procentenheter. Detta resultat innebär således att de kommuner där kvinnorna utgör majoriteten av befolkningen är betydelsen av den negativa effekten på nej-röstandet som högst. Detta tillsynes märkliga samband skulle kunna ha sin grund i att de kommuner som har högre andel män än kvinnor tenderar att vara kommuner i de norra delarna av Sverige och tvärtom att de kommuner där majoriteten av befolkningen är kvinnor är de storstadskommuner som har en positivare inställning till EMU-medlemskap. Detta skulle i sin tur kunna förklaras med de resultat som genusforskare vid Uppsala universitet visat och som presenterades i en artikel i DN, att de välutbildade kvinnorna i de geografiskt nordligare och glesbefolkade kommunerna i Sverige, som vill satsa på yrkeskarriär helt enkelt inte ser någon framtid i dessa kommuner utan flyttar in till de större storstadskommunerna, vilket leder till en hög densitet av välutbildade kvinnor med en positiv inställning till EMU (DN, 2004-04-26, s.5).

När det gäller faktorn partisympati så kan vi se en positiv effekt av socialdemokratiska röster på kommunnivå i riksdagsvalet 2002 och nej-röstande som aggregat (0,34 procentenheter). Men när vi tittar på den maximala effekten av röstandet på socialdemokraterna för variationen i nej-röstande till EMU på kommunnivå visar den istället 17,5 procentenheter. Detta innebär således att partisympati har effekt för variationen i nej-röster till EMU på kommunnivå, men tvärtom mot vad man skulle kunna vänta sig utifrån den socialdemokratiska partilinjen som ställde sig positivt till ett medlemskap i EMU är effekten positiv för nej-röstandet på kommunnivå. Samtidigt som det utifrån Gabels forskningsresultat skulle kunna innebära att den positiva effekten på nej-röstandet till EMU är en återspeglning av ett splittrat socialdemokratiskt parti.

Sammanfattar vi resultaten av den sociokulturella förklaringsmodellen kan vi se att modellen förklarar 63 procent av variationen i nej-röstandet i samband med EMU-valet på kommunnivå. Vi kan även se att faktorer som kan kopplas till Galtungs periferi har en relativt stark positiv effekt på variationen i nej-röstandet medan faktorer

som går att härleda till centrum har en relativt stark negativ effekt på spridningen av nej-röster på kommunnivå. Den största effekten på nej-röstandet som aggregat har könsfördelningen i kommunerna varav de kommuner med större andel kvinnor har en mer positiv inställning till ett svenskt medlemskap i EMU än de kommuner som har en lägre andel kvinnor.

Utifrån de resultat som nu presenterats kan vi slå fast att samtliga modeller visar sig ha en relativt omfattande förklaringsfaktor när det gäller variationen i nej-röstandet i EMU-folkomröstningen på kommunnivå, men att den förklaringsmodell som har störst förklaringsfaktor är den sociostrukturella förklaringsmodellen som på det sätt den är konstruerad och de faktorer som ingår i modellen uppnår en förklaringskraft på 71 procent.

När det gäller vilken eller vilka faktorer som ingår i förklaringsmodellerna som har störst betydelse för andelen nej-röster kan vi se att den genomsnittliga förvärvsinkomstens negativa effekt på nej-röstandet på kommunnivå ligger på -0,26 procentenheter och att den maximala effekten uppgår till -58,8 procentenheter. Den eftergymnasiala utbildningens effekt hade högst negativ effekt på -0,80 procentenheter och visar på en maximal negativ effekt på -41,6 procentenheter. Frågan som väcks i och med detta är hur de faktorer som ingår i de tre förklaringsmodellerna påverkar varandra och vilken förklaringskraft de tre modellerna uppnår tillsammans.

De tre modellernas sammanlagda förklaringskraft

Vi har hittills sett hur stark de tre förklaringsmodellernas förklaringskraft har varit var och en för sig. När det gäller de makrofaktorer som haft störst effekt på nej-röstandet så märker vi att de faktorer som har starkast effekt på nej-röstandet på kommunnivå är de klassiska förklaringsfaktorer som lyfts fram i de alternativa förklaringsansatserna och den empiri som ligger till grund för de tre modellerna. Ekonomiska faktorer som arbetslöshet, inkomst har en betydande effekt på nej-röstandet som aggregat, på samma sätt som klassiska sociostrukturella och kulturella skillnader mellan kommuner som utbildning, partisympati, könsfördelning även de visar relativt stark effekt på nej-röstandet i EMU-folkomröstningen. Således vet vi nu vilken effekt de olika faktorerna har på nej-röstandet utifrån de tre förklaringsmodellerna med kontroll för övriga faktorer i modellerna. Det vi ännu inte har undersökt är huruvida effekten av de faktorer som innefattas i modellerna ökar eller minskar när vi slår ihop de tre förklaringsmodellerna. Anledningen till att denna sammanslagning av modellerna uppfattas som relevant är att de tre förklaringsmodellerna inte är helt oberoende av varandra, att det går att särskilja modellerna på en teoretisk nivå men att de när det gäller att hitta förklaringar till variationen i andelen nej-röster på kommunnivå hänger samman.

När faktorerna i de tre förklaringsmodellerna sammanförs till en stor förklaringsmodell så genomförs detta i fyra steg. Det första steget är den ekonomiskt rationella förklaringsmodellen, i steg två förs den sociostrukturella förklaringsmodellen in i regressionsanalysen och på så vis ser vi hur effekten och förklaringsfaktorn förändras. I steg tre läggs den sociokulturella modellen till vilket gör att vi får fram de tre modellernas sammanlagda förklaringskraft och kan se hur faktorernas effekter förändras i förhållande till varandra, i det fjärde och sista steget exkluderas de faktorer som inte

Tabell 5 Tre förklaringsmodeller som förklaring till variationen i andel nej-röster på kommunnivå och de skillnader som synliggjordes i samband med folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EMU 2003 (bivariata och multivariata ostandardiserade regressionskoefficienter, maximal effekt och andel förklarad varians)

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	
	Ekono- miskt-ra- tionell	Ekonomiskt- rationell +so- ciostrukturell	Ekonomiskt-ra- tionell +socio- strukturell +sociokulturell	Ekonomiskt-ra- tionell +sociostrukturell +sociokulturell -icke signifikanta variabler	Maximal effekt
Ekonomiskt rationell förklaring					
Arbetslöshet	1.20**	0.64*	0.46	-	
BRP/capita	-0.24	-0.37**	-0.29**	-0.28**	-4.1
Taxerad inkomst	-0.26**	-0.13**	-0.12**	-0.12**	-27.1
Sociostrukturell förklaring					
Utbildning	-	-0.46**	-0.22**	-0.20**	-10.4
Företagsklimat	-	1.16**	1.03**	1.08**	18.4
Näringsgren	-	-0.000032	-0.000012	-	
In-/utflyttning	-	-0.83	0.45	-	
Inv/km ²	-	0.00096	0.00096	-	
Sociokulturell förklaring					
Riksdagsvalet 2002	-	-	0.11*	0.14**	7.2
Andel kvinnor	-	-	-2.25**	-2.23**	-10.5
Inv/km ²	-	-	0.00096	-	
Födelseetal (nega- tivt)	-	-	3.31**	3.72**	
Invånarantal ökn./ minsk.	-	-	-1.12	-	
Andel förklarad vari- ans (R ²)	0.61	0.80	0.82	0.82	
Antal kommuner	287	287	287	287	

Kommentar: Information om hur variablerna är kodade, kommuner som ej ingår och variabler som tagits bort ur modellerna finns i tabellerna 2, 3 och 4. Materialet är insamlat från SCB, AMS, Nutek och ITPS.

visar en signifikant effekt på variationen i nej-röstandet på kommunnivå. Resultaten från den multivariata regressionsanalysen presenteras i tabell 5.

Den totala förklaringskraften när det gäller samtliga faktorer i de tre förklaringsmodellerna är förhållandevis hög – tillsammans förklarar de tre modellerna 82 procent av variationen i nej-röstandet på kommunnivå i samband med EMU-valet. Andelen förklarad varians befinner sig på samma nivå även när de faktorer som inte uppvisar signifikant effekt exkluderats. Vi kan även se att effekten hos faktorerna var för sig har minskat något, förutom när det gäller BRP/capita vars negativa effekt har blivit signifikant och ökat något i modell 2, 3 och 4 (-0,37, -0,29 och -0,28 procentenheter).

Det är fortfarande de negativa födelsetalen i kommunerna som visar starkast positiva effekt på variationen i nej-röstande på kommunnivå, även vid kontroll för samtliga makrofaktorer (3,31). Detta innebär att de kommuner där det fötts färre barn än det dött invånare i kommunen under kvartal 1-3 ökar nej-röstandet som aggregat med 3,31 procentenheter i modell 3 och 3,72 procentenheter i modell 4. Den negativa effekten av könsfördelningen av kvinnor mellan kommunerna har mer än halverats från -4,75 när vi kontrollerade för faktorerna i den sociokulturella modellen till -2,25 vid kontroll för samtliga faktorer. Tittar vi på vad denna minskning innebär när det gäller modell 4 och den maximala effekten av könsfördelningen på kommunnivå har den minskat till en maximal negativ effekt på variationen i nej-röstandet på kommunnivå till -10,5 procentenheter. Företagsklimatets effekt på variationen i nej-röstandet som aggregat har minskat i jämförelse med vad den hade i den ursprungliga sociostrukturella förklaringsmodellen (från 1,34 till 1,08 procentenheter). Detta betyder ändå att den maximala effekten av företagsklimatet på länsnivå uppgår till 18,4 procentenheter i andel negativa röster i valresultatet på kommunnivå. Den negativa effekten av bruttoregionsprodukten per invånare är signifikant och innebär ett minskat nej-röstande på kommunnivå med -0,28 och en maximal effekt på -4,1 procentenheter.

Av effekten mellan utbildning och nej-röstande i den sociostrukturella förklaringsmodellen återstår det ungefär en fjärdedel när vi kontrollerar för samtliga faktorer i modell 3 och signifikanta faktorer i modell 4. Den eftergymnasiala utbildningseffekten innebär en variation på -0,20 procentenheter i minskat stöd för nej-sidan och en maximal effekt på -10,5 procentenheter. När det gäller den faktor med minst signifikant effekt och störst maximala effekt på variationen i nej-röstandet är det den genomsnittliga förvärvsinkomsten i kommunerna (-0,12 respektive -27,1 procentenheter).

För att sammanfatta resultaten av den slutgiltiga modellen ser vi att det är faktorer kvar från samtliga modeller och att det fortfarande är de makroekonomiska faktorer som i tidigare studier visat sig ha effekt på väljarbeteende och valresultat som visar starkast effekt på variationen i nej-röstandet i folkomröstningen till EMU på kommunnivå.

Effekten av en positiv ekonomisk utveckling och tillväxt – hög BRP/capita, hög inkomstnivå, låga andelar företagskonkurser – leder till ett lägre stöd till nej-alternativet i EMU-valet. På samma sätt som effekten av utveckling i negativ riktning utifrån ett demografiskt perspektiv – invånarna flyttar från kommunen, låg genomsnittlig utbildningsnivå och låg genomsnittlig förvärvsinkomst, och slutligen att det föds få barn – leder till en negativ inställning till ett EMU-medlemskap. Resultaten ger ett visst stöd för Galtungs teorier om motsatsförhållandet mellan centrum och periferi

vilka kan uppfattas relevanta för att förklara de skillnader som synliggjordes i samband med EMU-folkomröstningen. Men innebär samtidigt inte att samtliga kommuner som röstade nej till ett svenskt medlemskap i EMU är periferikommuner med låg utbildningsnivå, låg genomsnittsinkomst eller negativa trender när det gäller invånar- och födelsetal.

Resultaten visar att det är faktorer som går att härleda till ekonomi som har absolut störst effekt på nej-röstandet på kommunnivå. Den genomsnittliga förvärvsinkomsten visar en maximal negativ effekt för variationen i nej-röstandet på -27,1 procentenheter när samtliga faktorer som visar signifikanta effekter är konstanthållna. På samma sätt har förhållandet mellan företagskonkurser och nyregistrerade företag en maximal positiv effekt för variationen i nej-röstandet på kommunnivå på 18,4 procentenheter. Vi kan inte utifrån resultaten avgöra huruvida det är den personliga ekonomiska situationen som är direkt avgörande för röstningsbeslutet men vi kan se att variationen i genomsnittlig förvärvsinkomst har störst negativ effekt på nej-röstandet och att den på ett eller annat sätt är kopplad till den ekonomiska situationen.

Diskussion

Utifrån de resultat som har presenterats kan vi se att samtliga modeller som ingår i studien har en relativt stor förklaringsfaktor när det gäller variationen i nej-röstandet i EMU-folkomröstningen på kommunnivå. Den förklaringsmodell som har störst förklaringsfaktor är den sociostrukturella förklaringsmodellen som på det sätt den är konstruerad och de faktorer som ingår i modellen uppnår en förklaringskraft på 71 procent.

Den faktor som har störst betydelse för andelen nej-röster är den negativa effekten av genomsnittlig förvärvsinkomst som har störst maximal effekt för nej-röstandet på kommunnivå och att företagsklimat är den faktor med störst maximal positiv effekt, efter det att de tre förklaringsmodellerna har slagits ihop.

I resultatredovisningen presenteras svaren på de frågor som följts åt genom hela studien. Det som hjälper oss att förstå och förklara skillnader i nej-röstande på kommunnivå är ekonomiska faktorer som först och främst kan kopplas till skillnader i ekonomisk situation och socioekonomi, men även i viss mån till skillnader i politisk kultur och demografi mellan våra svenska kommuner. Det finns således klara skillnader i röstning på kommunnivå som återspeglar skillnader i ekonomisk situation och ekonomiskstrukturella skillnader, men vad som också är viktigt att poängtera, även återspeglar skillnader utifrån ett centrum – periferiperspektiv.

Resultaten visar att det är ekonomiska faktorer som har störst betydelse för variationen i nej-röstandet till EMU-valet på kommunnivå, samtidigt som effekten av de ekonomiska faktorerna varierar i styrka beroende på vilken kommun som studeras närmare. Tittar man på forskning som har bedrivits runt väljarkåren och dess beteende så finns det många studier som visar på de ekonomiska faktorernas betydelse för röstningsbeslutet. Bjørklund (1996) förklarar till exempel valresultatet i EU-folkomröstningen i Norge med att inkomsten ökade sannolikheten för att väljarna skulle rösta ja till ett EU-medlemskap och på samma sätt visar bland annat Kaltenthaler och Anderson (2001) att nationens och den egna nyttointkomsten är viktiga förklaringsfak-

torer till skillnaderna i inställning till ett EMU-medlemskap hos EU-medlemsländernas medborgare. Det är svårt att uttala sig om huruvida studiens forskningsresultat är detsamma som att väljarkåren först och främst röstar egotropiskt, samtidigt som att den genomsnittliga förvärvsinkomsten skulle kunna fungera som en indikator för den personliga ekonomiska situationen. Studiens ansats ger inga möjligheter till att besvara denna fråga men visar ändå att väljarkåren låter sig påverkas av de ekonomiska faktorerna vilket har betydelse för valresultatet på kommunnivå. Det går heller inte att utifrån studiens resultat dra slutsatser om *hur* väljarkåren bildar sig en uppfattning om den ekonomiska situationen men utifrån tidigare forskningsresultat finns det mycket som talar för att uppfattningen om den ekonomiska situationen antingen grundar sig på en övergripande bild av ekonomiska aspekter och konjunkturförändringar som skapas utifrån egna upplevelser av mikrobevisen i det vardagliga livet, alternativt att väljarkåren bildar sin uppfattning om den ekonomiska situationen utifrån informationsgenvägar och expertsystem, eller att det snarare skulle kunna vara en kombination av de båda, vilket kan uppfattas som mest troligt.

Intressant att notera när det gäller resultaten av den slutgiltiga modellen är att den maximala positiva effekten av procentandelar socialdemokratiska röster skulle kunna bero på ett splittrat regeringsparti där flera av politiker på ledande positioner visade ett uttryckligt motstånd gentemot ett svenskt EMU-medlemskap. På samma sätt som att förklaringen till en negativ effekt av den kvinnliga fördelningen på kommunnivå skulle kunna bero på att de kommuner med högst andel kvinnor i förhållande till män har en negativ effekt på nej-röstandet vilket i sin tur skulle kunna bero på att huvuddelen av kvinnorna i de kvinnodominerade kommunerna är välutbildade och inflyttade från glesbygdskommuner. När det gäller de EU-bidrag som utsatta kommuner får från EU:s strukturfonder och den positiva effekt de har på nej-röstandet på kommunnivå skulle förklaringen till effekten kunna vara att det helt enkelt inte finns någon möjlighet att se vilka kommuner som får del av pengarna och storleksordningen på de bidrag kommunerna får från EU. Detta leder till att den positiva effekt som man skulle kunna förvänta sig att EU-bidragen har på ja-röstandet uteblir eftersom kommunmedborgarna helt enkelt inte vet eller kan ta reda på vad kommunerna i realiteten får i ekonomiska bidrag från EU.

Det var inget tekniskt fel som man först trodde när man skulle åskådliggöra valresultatet av EMU-folkomröstningen i form av en blå-gul Sverigekarta mot slutet av valvakan i SVT. Det som istället synliggjordes med hjälp av denna karta var stora och omfattande skillnader på kommunnivå som kan förklaras utifrån ekonomiska faktorer.

Hur ökar då studiens resultat insikten om och förståelsen för våra svenska regionala skillnader och hur bidrar resultaten med att förklara de skillnader som synliggjordes på regionalnivå i samband med EMU-folkomröstningen 2003?

Att utifrån resultaten av denna studie dra direkta slutsatser om våra regionala skillnader är dumdrigt, studien har istället bidragit till att öka förståelsen för och att förklara skillnaderna som synliggjordes mellan de kommuner som ingår i våra svenska regioner i samband med EMU-valet 2003. Studien har således bidragit med empiri som visar att de ekonomiska faktorerna har stor betydelse för variationen i nej-röstandet på kommunnivå och således även bidragit med empiriska ledtrådar till lösning-

en på problemet med våra regionala skillnader. För att sammanfatta studiens resultat utifrån regionala skillnader skulle man följaktligen kunna påstå att det, utifrån de faktorer som undersöks i denna studie, är de ekonomiska faktorerna som har störst effekt på variationen i nej-röstandet till EMU på kommunnivå och att dessa faktorer därför kan uppfattas som relevanta att studera på regional nivå i framtida studier.

Andra intressanta tillvägagångssätt när det gäller framtida studier av regionala skillnader skulle vara att först och främst gå ett steg längre än vad som gjorts i denna studie och slå fast huruvida de skillnader som synliggjorts på kommunnivå är detsamma som skillnaderna på regionalnivå. En annan intressant metod skulle vara att komplettera makrodata med material insamlat på individnivå, vilket skulle bidra till möjligheterna att jämföra resultaten på de olika nivåerna och att uttala sig om huruvida de ekonomiska faktorer som har störst effekt på variationen i nej-röstande är indikatorer på ett sociotropiskt eller egotropiskt röstningsbeteende. Att komplettera makrodata med mikrodata skulle på det sättet leda till att man förutom en övergripande bild av faktorerers effekter på väljarbeteendet som aggregat, även får en betydligt mer ingående bild av väljarnas uppfattning om hur de faktorer som studeras påverkar deras röstningsbeteende, hur individens beslutsprocesser ser ut, hur sociala karaktäristika och grundvärderingar påverkar det individuella röstningsbeteendet, vilket slutligen skulle kunna leda till att vi kan förklara våra svenska regionala skillnader.

Referenser

- Bengtsson, Åsa (1999) *Retrospektivitet och ekonomisk röstning: Tre förklaringsmodeller*. Department of Political Science, Åbo Akademi University, Occasional Papers Series, Nr 13
- Bengtsson, Åsa (2002) *Ekonomisk röstning och politisk kontext – En studie av 266 val i parlamentariska demokratier*. Åbo: Åbo Akademi förlag
- Bjørklund, Tor (1996) *Cooperation and Conflict*. The Three Nordic 1994 Referenda Concerning Membership in the EU 31:11-36???
- Bjørklund, Tor (1999) *Periferi mot sentrum – Landsomfattande folkeavstemninger i Norge*. Oslo: GCS Multicommunication AS
- Burbank, Matthew J. (1997) *Explaining Contextual Effects on Vote Choice*. s. 113-131 i *Political Behaviour* Vol. 19, No. 2
- Butler, David och Donald E. Stokes (1969) *Political Change in Britain*. London: Macmillan
- Butler, David. och Ranney, Austin. [eds.] (1994) *Referendums around the World. The Growing Use of Direct democracy*. London: MacMillan
- Campbell, Angus (red.), Philip E. Converse, Warren E. Miller och Donald E. Stokes (1960) *The American Voter*. New York: John Wiley and Sons.
- Downs, Anthony (1957) *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Brothers Publishers
- Fiorina, Morris (1981) *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven: Yale University Press
- Gabel, Matthew (1998) *Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories*. s. 333-354 i *The Journal of Politics* Vol 60, No. 2
- Galtung, Johan (1961) *Verdiorientering og social posisjon. En foreløpig analyse av et norsk gallupvalg*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning
- Galtung, Johan (1964) *Foreign Policy Opinion as a Functional of Social Position*. Journal of Peace Research 1:206-231

- Gilljam, Mikael och Sören Holmberg (1996) *Ett knappt ja till EU – Väjlarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Hauge, Rod, Martin Harrop och Shaun Breslin (2000) *Styrelseskick och politik*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa
- Holmberg, Sören (1984) *Väjlare i förändring*. Stockholm: Liber
- Jenssen, Anders Todal och Henry Valen (red.) (1995) *Brussel midt imot – Folkeavstemningen om EU*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Jenssen, Anders Todal, Pertti Pesonen och Mikael Gilljam (red.) (1998) *To Join or Not to Join – Three Nordic Referendums on Membership in the European Union*. Oslo: Scandinavian University Press
- Kalntenthaler, Karl C. och Christopher J. Anderson (2001) *Europeans and their money: Explaining public support for the common European currency*. s. 139-170 i *European Journal of Political Research* Vol. 40
- Key, Valdimer Orlando Jr. (1966) *The Responsible Electorate*. New York: Vintage
- Kinder, Donald R och Roderick Kiewit (1981) *Sociotropic Politics: The American Case*. s. 129-161 i *British Journal of Political Science* Vol. 11
- Kramer, Gerald H (1971) *Short-term Fluctuations in U.S. Voting Behaviour, 1896-1964*. s. 131-143 i *American Political Science Review* Vol. 65
- Kumlin, Staffan (2002) *The Personal & The Political – How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*. Statvetenskapliga institutionen i Göteborg
- Laver, Michael (1997) *Private Desires, Political Action*. London: Sage Publications
- Lazarsfeld, Paul F. och Elihu Katz (1964) *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications: a Report of the Bureau of Applied Social Research, Columbia University*. New York: Free P.
- Lipset, Seymour Martin och Stein Rokkan (1967) *Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments*. ingår i Lipset, S M och S Rokkan (red.) *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press
- Oskarson, Maria (1990) *Klassröstning trots allt! Strukturella skifjeliner och partival under fyra decennier*. Licentiatuppsats i statsvetenskap maj 1990, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
- Olshov, Anders (2003) *Analys av den svenska folkomröstningen om euron*. Malmö: Øresundsintitutet
- Paldam, Martin (1981) *A Preliminary Survey of the Theories and Findings on Vote and Popularity functions*. s. 181-199 i *European Journal of Political Research* Vol. 9
- Paldam, Martin och Peter Nannestad (2000) *What do voters know about the economy? A study of Danish data, 1990-1993*. s. 363-391 i *Electoral Studies* Vol. 19
- Petersson, Olof (2001) *Svensk politik*. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Rosenberg, Morris (1968) *The Logic of Survey Analysis*. New York/London: Basic Books, Inc., Publishers
- www.ams.se – Arbetsmarknadsinstitutet (AMS)
- www.itps.se – Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS)
- www.scb.se – Statistiska centralbyrån
- www.nutek.se – Verket för näringslivsutveckling (NUTEK)

